

**ERON KESKELLÄ: PERHETYÖN MENETELMIEN
SOVELTAMINEN VANHEMPIEN ERON KOHDANNEIDEN
PERHEIDEN TUKEMISESSA**

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Lapin ammattikorkeakoulu

Tanja Halmetoja
Ella Väänänen

Opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutus
Sosionomi

2023

Sosiaalialan koulutus
Sosionomi

Tekijä	Tanja Halmetoja, Ella Väänänen	Vuosi	2023
Ohjaaja(t)	Virpi Piira, Sanna Viinonen		
Toimeksiantaja	Lapin ammattikorkeakoulu		
Työn nimi	Eron keskellä: Perhetyön menetelmien soveltaminen vanhempien erosta kärsivien perheiden tukemisessa - Kuvaileva kirjallisuuskatsaus		
Sivumäärä	44		

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella perhetyön menetelmien soveltamista vanhempien eron kohdanneiden perheiden tukemisessä. Tavoitteena oli selvittää millaisia haasteita perheet kohtaavat vanhempien eron keskellä, ja mitä perhetyön menetelmiä voidaan hyödyntää eroperheiden kanssa työskennellessä. Tutkimuskysymyksiksi valikoituivat seuraavat kysymykset: Millaisia haasteita perheet kohtaavat tutkimusten mukaan vanhempien eron keskellä? Mitä perhetyön menetelmiä käytetään vanhempien eron kohdanneiden perheiden tukemisessä?

Opinnäytetyön menetelmänä oli kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Tietoperustassa käsiteltiin perhetyön ja avioerojen historiaa sekä niihin liittyvää lainsäädäntöä, avioerojen yleisyyttä Suomessa sekä perhetyön prosessia. Aineisto koostui viidestä tutkimuksesta, joista yksi oli ammatillistieteellinen opas, yksi hankkeesta kirjoitettu selvitys ja kolme tieteellisiä julkaisuja. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin sisältöanalyysiä.

Tuloksissa ilmeni, että vanhempien ero on monimutkainen ja vaativa tilanne, joka vaikuttaa sekä vanhempien että lasten elämään. Yhteistyö, stressinhallinta, konfliktien ratkaiseminen sekä lasten edun huomioinen ovat avainasemassa eron liittyvien haasteiden ratkaisemisessa ja lasten hyvinvoinnin turvaamisessa. Tämä edellyttää useissa pitkittyneissä ja konfliktoituneissa erotilanteissa ammattilaisten apua ja tukea. Opinnäytetyön tulokset hyödyttävät perhetyöntekijöitä eron kohdanneiden perheiden kanssa työskennellessä.

Tulevaisuudessa on tärkeää tarjota perhetyöntekijöille ja muille sosiaalialan ammattilaisille koulutusta eron vaikutusten ymmärtämiseksi ja perhetyön menetelmien käytännön soveltamiseksi. Ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea tulisi painottaa vielä enemmän. Eron vaikutuksia lasten ja vanhempien tulevaisuuteen sekä perhetyönmenetelmien vaikuttavuutta on tärkeää tutkia tulevaisuudessa enemmän.

Avainsanat avioero, vanhemmuus, lapsen asema, perhetyö, menetelmä

Social Services
Bachelor of Social Services

Author	Tanja Halmetoja, Ella Väänänen	Year	2023
Supervisor(s)	Virpi Piira, Sanna Viinonen		
Commissioned by	Lapin ammattikorkeakoulu		
Title	In the middle of separation: application of family work methods in supporting families faced parental separation – Descriptive literature review		
Number of pages	44		

The purpose of the thesis was to examine the application of family work methods in supporting families that have faced separation. The goal was to find out what kind of challenges families face during parental separation and what different methods of family work can be used when working with divorced families. The following questions were selected as research questions: According to studies, what kind of challenges do families face during parental separation? What methods of family work are used to support families that have faced the separation of their parents?

The method of the thesis was a descriptive literature review. The database discussed the history of family work and divorces and related legislation, the prevalence of divorces in Finland, and the process of family work. The material consisted of five studies, one of which was a professional scientific guide, one was a report written about the project, and the remaining three were scientific publications. Content analysis was used as the data analysis method.

The results showed that parental separation is a complex and demanding situation that affects the lives of both parents and children. Cooperation, stress management, resolving conflicts and taking the child's best interests into account are keys in solving the challenges related to separation and securing the children's well-being. This requires the help and support of professionals in several protracted and conflicted divorce situations. The results will benefit family workers when working with families who have experienced separation.

In the future, it will be important to provide family workers and other social professionals with training to understand the effects of separation and the practical application of family work methods. Preventive and early support should be emphasized even more. It is important to study the effects of separation on the future of children and parents and the effectiveness of family work methods more in the future.

Keywords divorce, parenthood, child status, family work, method

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	ERO PERHEESSÄ	6
2.1	Erojen yleisyys Suomessa	6
2.2	Ero prosessina	7
2.3	Ero kokemuksena	8
2.4	Eroauttaminen.....	9
3	PERHETYÖ	12
3.1	Perhetyön historia	12
3.2	Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö.....	14
3.3	Lastensuojelulain mukainen perhetyö	16
3.4	Perhetyön prosessi	17
3.5	Perhetyön menetelmällisyys	18
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	20
4.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet sekä kysymyksen asettelu	20
4.2	Tutkimusmenetelmän valinta	20
4.3	Aineisto ja aineiston keruu	22
4.4	Aineiston analyysi	24
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	26
5.1	Lasten kohtaamat haasteet.....	26
5.2	Vanhemman kohtaamat haasteet	28
5.3	Perhetyön menetelmät tukemassa eroperheiden lapsia	29
5.4	Perhetyön menetelmät tukemassa eroperheiden vanhempia	34
6	POHDINTA	40
6.1	Tulosten tarkastelu.....	40
6.2	Opinnäytetyön eettiset lähtökohdat ja luotettavuus.....	42
6.3	Opinnäytetyöprosessin pohdinta.....	43
6.4	Jatkotutkimusaiheet	44
	LÄHTEET	45

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella perhetyön menetelmien soveltamista vanhempien eron kohdanneiden perheiden tukemiseen. Opinnäytetyön tavoitteena on kirjallisuuskatsauksen avulla selvittää, millaisia haasteita perheet kohtaavat vanhempien eron keskellä, ja mitä perhetyön menetelmiä voidaan hyödyntää eroperheen kanssa työskenneltäessä. Kirjallisuuskatsauksen avulla pyritään löytämään keskeisimpiä haasteita perheiden arjessa vanhempien eron kohdatessa ja millä perhetyön menetelmillä näihin haasteisiin voidaan vastata.

Opinnäytetyön aihe rajattiin eroperheisiin, koska erot koskettavat lukuisia lapsiperheitä. Tilastokeskuksen (2023) mukaan vuonna 2022 avioeroon päättyi 11 370 avioliittoa. Vanhempien ero koskettaa vuosittain noin 30 000 lasta. Vanhemmista suurin osa onnistuu hoitamaan eron lapsen edun mukaisesti. Kuitenkin noin 1600 lapsen perheissä ero kärjistyy konfliktiksi. Pitkittyneissä tai riitaisissa erotilanteissa perhe voi tarvita ulkopuolista apua ja tukea tilanteen selvittämiseen. Haasteena näissä tilanteissa on, että ammattilaisenkin voi olla vaikea tunnistaa vaativat erotilanteet, niiden vaarat sekä löytää oikeat keinot auttamiseen. (Ensi- ja turvakotien liitto 2021.) Perhetyöllä on tärkeä rooli vanhempien eron kokeneiden perheiden tukemisessa ja auttamisessa. Opinnäytetyö tuottaa tärkeää tietoa perhetyöntekijöille ja auttaa kehittämään työskentelyä eroperheiden parissa.

Sosionomit voivat työskennellä perhetyössä, joten opinnäytetyö soveltuu hyvin sosiaalialan koulutukseen. Perhetyöllä tarkoitetaan asiakkaan hyvinvoinnin tukemista sosiaaliohjauksella tai muulla tarvittavalla avulla, joissa asiakas ja hänen perheensä tarvitsevat ohjausta ja tukea omien voimavarojensa vahvistamiseksi sekä keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Perhetyöhön kuuluu lasten kasvatuksessa ja hoidossa ohjaaminen, vanhemmuuden tukeminen, perheen toimintakyvyn vahvistaminen, kodin arjen ja arkirutiinien hallinnan tukeminen sekä perheen vuorovaikutustaitojen vahvistaminen. Perhetyötä voidaan tehdä myös ennaltaehkäisevänä työnä ja sitä tehdään yleisimmin neuvolan, päivähoidon, sosiaalitoimen tai koulun yhteydessä. Perhetyö on maksutonta, suunnitelmallista, kokonaisvaltaista ja pitkäjänteistä lapsiperheiden tukemista. (Kananoja, Lähtinen & Marjamäki 2017, 218.)

2 ERO PERHEESSÄ

2.1 Erojen yleisyys Suomessa

Tilastokeskuksen (2023) mukaan vuonna 2022 avioeroon päättyi 11 370 avioliittoa. Avioerotilastot perustuvat tuomioistuinten Digi- ja väestövirastoon lähettämiin ilmoituksiin myönnetyistä avioeroista. Tilastoihin luetaan mukaan myös sellaiset tapaukset, joissa Suomessa vakinaisesti asuville henkilöille on myönnetty ero jossakin ulkomaan tuomioistuimessa. Vuosien 1980–2016 aikana avioeroilla tarkoitettiin Suomessa vakinaisesti asuvien naisten eroja, ellei toisin ole mainittu. (Tilastokeskus 2023.) Vuodesta 2017 alkaen tilastoidaan avioeroiksi ne avioerot, joissa vähintään toinen puolisoista on asunut vakinaisesti Suomessa avioeron myöntämispäivänä. Avioliittolain muutos tuli voimaan 1.3.2017, mikä mahdollisti samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliiton solmimisen (2015/156). Avioerojen kokonaismäärä vuodesta 2017 lähtien muodostuu eri sukupuolta ja samaa sukupuolta olevien avioerojen määrästä. (Suomen virallinen tilasto 2023.) Seuraavaksi tarkastelemme avioerojen määrän kehitystä Suomessa.

Ensimmäisen kerran Suomessa avioeroja tilastoitiin vuoden 1870 väestölaskennassa. Tuolloin eroja esiintyi huomattavasti vähemmän suhteessa solmittujen avioliittojen määrään. Avioerojen harvinaisuuden vuoksi niistä alettiin pitää järjestelmällisesti kirjaa vasta vuoden 1879 väestötilauudistuksen jälkeen. Vielä 1900-luvun alussa avioerot olivat edelleen harvinaisia ja vasta 1920-luvun lopussa ylitettiin tuhannen avioeron vuotuinen määrä. Vuonna 1930 voimaantullut avioliittolaki ei aiheuttanut suuria muutoksia erojen määrässä. Sotien aikana avioliittojen määrän lisääntyessä myös avioerojen määrä kasvoi voimakkaasti ja muutos jatkui sotien jälkeenkin samansuuntaisena. Vielä 1950-luvulla eronneiden vuotuisissa määrissä ei juurikaan tapahtunut muutoksia. (Koskela 2012, 12.)

1960-luvun lopulla eronneisuus alkoi jälleen yleistyä voimakkaasti. Vuosittainen erojen määrä vakiintui noin 10 000 eroon vuodesta 1974 lähtien (Koskela 2012, 12). Avioliittolain muutos (1987/411) astui voimaan 1.1.1988, joka helpotti avioeron saantia (Suomen virallinen tilasto 2023). Tämän lakiudistuksen myötä erojen määrä nousi 14 000 eroon vuonna 1989. Avioerojen määrä tasaantui jälleen

1990-luvun alkuvuosina. Avioerojen määrä on vakiintunut 2010-luvun alussa noin 13 500 eroon vuodessa. (Koskela 2012, 12.)

Suomalaisessa avioerotutkimuksessa on tuotu esiin, että yhteiskunnan muuttuvat arvot ja normit vaikuttavat erojen yleisyyteen. Niiden on katsottu vaikuttavan sekä suoraan, että epäsuorasti lainsäädännön muutoksen kautta. (Koskela 2012, 15.) Sosiaaliturvajärjestelmien kehittymisellä on katsottu myös olevan huomattava merkitys huonosti toimivien liittojen purkautumisessa. Sosiaaliturvajärjestelmiä on kehitetty tai niiden muotoutuminen on ylläpitänyt ja kytkeytynyt kulttuuriin muutokseen, jossa perheen ja suvun sidokset sekä tuki ovat esimerkiksi hoitotehtävien osalta siirtynyt yhteiskunnan palvelujärjestelmille. Vaikkei sosiaaliturvajärjestelmissä avioeroa käsitelläkään suoraan sosiaalisena riskinä, lienee edellä mainitulla muutoksella olevan merkitystä erojen helpottajina sekä taloudellisessa että kulttuurisessa merkityksessä. (Koskela 2012, 16.)

Avioerojen yleisyyttä on Koskelan (2012, 18) mukaan tarpeen korostaa merkittävänä ongelmana siksi, että erosta koituu lukusia haittoja eroaville puolisoille ja heidän lapsilleen. Seuraavassa kappaleessa käsittelemme tarkemmin avioeroa prosessia lain näkökulmasta. Rajasimme tutkittavaksi ilmiöksi pelkät avioerot ei esimerkiksi avoeroja, sillä avoeroista ei löytynyt luotettavaa tilastotietoa. Avoliittoa ei rekisteröidä samalla tavalla kuin avioliittoa, joten avoliittoja ja avoeroja on mahdotonta tilastoida tarkasti.

2.2 Ero prosessina

Avioliitto voidaan purkaa tuomioistuimen päätöksellä eli avioerolla (Tuomioistuinlaitos 2020). Avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskeva asia pannaan viireille hakemuksella, jonka voivat tehdä puoliso yhdessä tai jonka voi tehdä toinen puoliso yksin. Jos hakemuksen on tehnyt puoliso yksin, tuomioistuimen on varattava toiselle puolisolle tilaisuus tulla kuulluksi. Tuomioistuimen on annettava kutsu ja hakemus toiselle puolisolle tiedoksi siten kuin haasteen tiedoksi antamisesta säädetään. (Laki avioliittolain muuttamisesta 1987/411 § 6:28.)

Avioerohakemus tehdään kirjallisena jommankumman osapuolen kotikunnan käräjäoikeudelle (Tuomioistuinlaitos 2020). Puolisoilla on oikeus saada avioero harkinta-ajan jälkeen. Puolisoilla on kuitenkin oikeus saada avioero ilman harkinta-aikaa, jos he ovat asuneet erillään keskeytyksettä viimeiset kaksi vuotta. (Laki avioliittolain muuttamisesta 1987/411 § 6:25.) Harkinta-aika alkaa siitä, kun avioliiton purkamista koskeva puolisoitten yhteinen hakemus on jätetty tuomioistuimelle tai kansliaan tai kun puolison hakemus on annettu tiedoksi toiselle puolisolle. Kun harkinta-aikaa on kulunut vähintään kuusi kuukautta, puoliset tuomitaan avioeroon, jos he yhdessä sitä vaativat tai toinen heistä sitä vaatii. Vaatimus on tehtävä ennen kuin vuosi on kulunut harkinta-ajan alkamisesta. (Laki avioliittolain muuttamisesta 1987/411 § 6:26.)

Avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa tuomioistuimen on omasta aloitteestaan otettava käsiteltäväksi kysymys siitä, miten puolisoitten lasten huolto ja tapaamisoikeus olisi lapsen etua silmällä pitäen järjestettävä. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta käsitellessään tuomioistuimen on erityisesti kiinnitettävä asianosaisten huomiota siihen, että huollon ja tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapsen myönteiset ja läheiset suhteet kumpaankin vanhempaan. (Laki avioliittolain muuttamisesta 1987/411 § 6:32.) Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta 2019/190 § 1:10).

Avioeroon liitännäisistä asioista puoliset voivat aina sopia keskenään. Avioerohakemuksen yhteydessä voidaan kuitenkin esittää myös vaatimuksia. Näitä vaatimuksia ovat esimerkiksi yhteiselämän lopettamisesta ja siitä, kumpi osapuolista voi jäädä asumaan perheen kotiin, lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta, elatusavun suorittamisesta lapselle tai puolisolle sekä pesänjakajan määräämisestä osituksen toimittamiseksi. (Tuomioistuinlaitos 2020.)

2.3 Ero kokemuksena

Ero on perheenjäsenille usein kriisi. Enemmistö perheistä, jotka eron kohtaavat selviävät eron aiheuttamasta kriisistä kuitenkin hyvin omien tukiverkostojen avulla tai ulkopuolisen tuen avulla. (Kiiski 2011, 96.) Kuitenkin osa eroista ajautuu

sellaiseen konfliktitilanteeseen, jossa sopiminen lapsen asioista vaikeutuu. Erokonfliktien pitkittyessä se vaikuttaa negatiivisesti lapsen ja hänen perheensä elämään. (Nurmela & Kaittila 2019, 422.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että pitkittyneet huoltajuusriidat ovat psyykkisesti hyvin kuormittavia lapsille ja vanhemmille sekä myös taloudellisesti kalliita (Nurmela & Kaittila 2019, 422; Karttunen 2010, 66–68).

Lapselle merkittävimpana kehitys- ja ihmissuhdeympäristönä toimii perhe ja näin ero voi olla myös lapselle kriisi. Eron vuoksi vanhemman omien huolien tai oman psyykkisen tai fyysisen voinnin heikentymisen seurauksena voi vanhemmalla olla vaikeuksia huomata tai kohdata lapsen tarpeita. Lapsen sopeutuminen eroon on pitkälti riippuvainen siitä, miten vanhemmat huomioivat lapsen tarpeet oman kriisinsä keskellä. Erokriisissä voi olla myös haasteellista sopia neuvotteluissa lapsen huoltajuuteen, tapaamisiin tai elatukseen liittyvistä asioista siten, että lapsen etu huomioitaisiin. Joskus erokriiseissä ajaudutaan huoltoriitoihin, kun vanhemmat eivät pysty sopimaan lapsen edun mukaisella tavalla asioista. (Nurmela & Kaittila 2019, 424.)

Erot kuormittavat myös sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmää. Terveystieteiden tutkimuksissa erojen vaikutukset näkyvät esimerkiksi eron kokeneiden lasten ja vanhempien psyykkisenä pahoinvointina sekä erilaisina avun tarpeina. Sosiaalipalveluissa taas erojen vaikutukset näkyvät esimerkiksi perheneuvonnan, lastenvalvonnan sekä lastensuojelun tuen tarpeena. Lapsen psyykinen oireilu vanhempien eroon liittyen voi näkyä lasten käyttäytymisen muutoksena ja lisätuen tarpeena. (Nurmela & Kaittila 422.)

2.4 Eroauttaminen

Erojen yleisyyteen nähden avioeron psyykkistä merkitystä lapselle on tutkittu vähän. Lasten ja vanhempien ongelmien välillä on 1980-luvulle asti vallinneen käsityksen mukaan ollut yksisuuntainen syy-seuraussuhde. Tämän käsityksen mukaan lapsen oireet johtuvat vanhempien omista tai keskinäisistä ongelmista. Tutkijat ja auttajat eivät ole erikseen kiinnittäneet suurempaa huomiota lapsen

psykkiseen prosessiin eron yhteydessä. Eroauttamisessa on keskitytty uudeen järjestelyihin ja parisuhteen ristiriitoihin. (Karttunen 2010, 66.)

Eroaville tarjotaan apua useissa lakisääteisissä ja niiden palveluja täydentävissä järjestöjen, seurakuntien sekä yksityisten toimijoiden tuottamissa palveluissa. Sosiaalihuoltolain (2014/1301) mukaan on säädetty kunnan vastuulle erotukeen liittyen lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen vahvistaminen, ratkaisemiseen liittyvät tehtävät, perheasioiden sovittelu, sosiaalityö, sosiaaliohjaus, kasvatusta ja perheneuvonta, perhetyö, kotipalvelu sekä vanhemman ja lapsen välisten tapaamisten valvonta. (Nurmela & Kaittila 2019, 422; Sosiaalihuoltolaki 2014/1301.) Laissa avioliittolain muuttamisesta (1987/411) on myös säädetty perheasioiden sovittelusta, jonka järjestämisestä huolehtii kunnan sosiaalitoimi. (Laki avioliittolain muuttamisesta 1987/411 § 5:22).

Eroauttaminen on kuvattu pääministeri Juha Sipilän hallituksen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (LAPE) 2020–2023 yhdeksi maakunnallisen perhekeskustoimintamallin tehtäväksi. Eroauttamisen palvelujen tulee olla kynnyksettömästi ja viiveettä kaikkien saatavilla. Lapsen edun kannalta välttämätöntä on, että lapsi saa elää rauhassa ja saa tukea perheen muutokseen ja lasta suojellaan aikuisten riidoilta. Vanhemmat tarvitsevat kriisiapua sekä myös pitkäaikastukea, jotta lapsen edun mukainen yhteistyövanhemmuus voi eron jälkeen toteutua. Eroauttamisen tavoitteena on vanhempien sovinnollinen yhteistyö lapsen edun toteutumiseksi eron tapahtuessa ja sen jälkeen. (Bildjuschkin 2018, 5.)

Eroauttamisen palvelut tulisi olla helposti saatavilla ja jo silloin, kun eropäätöstä mietitään, jotta voidaan ennaltaehkäistä erokriisin riitautumista. Keskeisimpiä tavoitteita eroauttamisella on lapsen tärkeiden ihmissuhteiden ja turvallisen kasvuympäristön säilyminen vanhempien erosta huolimatta. Vanhemmuuden tuki on myös keskeinen osa eroauttamisen tukea. Periaatteet, jotka ohjaavat eroauttamista ovat lapsen oikeudet ja lapsen etu, voimavarojen vahvistaminen, lapsi- ja perhelähtöisyys ja perheiden monimuotoisuus. (Bildjuschkin 2018, 5.)

Perhekeskustoimintaa on kehitetty Suomessa jo vuodesta 2005 alkaen. Perhekeskustyön keskeisimpiin tavoitteisiin kuuluu perheiden palvelujen painopisteen

siirtäminen korjaavista palveluista ehkäiseviin palveluihin. Perhekeskus on palvelujen kokonaisuus, joka sisältää kaiken lapsille ja perheille suunnatun hyvinvointia edistävän palvelun. Perhekeskuksen tavoitteena olla perheiden tukena varhaisessa vaiheessa, terveystalvelujen ja kasvua ja kehitystä tukevien palvelujen ja tuen avulla. Perhekeskus tarjoaa kaikki palvelut samasta paikasta, jossa yhteistyötä tekee sosiaali-, terveys- ja sivistystoimi. (Bildjuschkin 2018, 5.) Eroauttaminen on osa maakunnallista perhekeskustoimintaa. Perheille tarjotaan kynnyksettömästi ja lähellä peruspalveluita, joista eroauttaminen ja parisuhteen kriisien tuki on olennainen osa. (Bildjuschkin 2018, 6.)

3 PERHETYÖ

3.1 Perhetyön historia

Perhetyön voidaan katsoa rakentuneen erilaisten vaiheiden kautta. Historian eri vaiheissa voidaan nähdä erilaisia painotuksia perhetyössä, koska perheiden tuen tarve on vaihdellut. Perhetyön historia koostuu hyvin erilaisista prosesseista ja tapahtumista, joita ovat hyvinvointivaltion rakenteelliset muutokset, perheen ja perherakenteiden merkityksen vaihteluista sekä yhteiskunnallisista murrosvaiheista. (Hovi-Pulsa 2011, 52–53.)

Ensimmäisiä merkkejä perhetyöstä voi nähdä 1763 annetussa hospitaali- ja lasten kotiasetuksessa. Hospitaali ja -lasten kotiasetus antoi määräyksiä turvattomien lasten hoidosta ja se painotti kotona tapahtuvan hoidon tukemista. Tätä asetusta voidaan pitää myös ensimmäisenä lastensuojelulakina. Vanhempainkasvatus on kuulunut suomalaiseen lastensuojeluun 1700-luvulta alkaen. Kirjallisuudessa vanhempainkasvatusta on kuvattu erilaisin termein ja siihen on liittynyt erilaisia ideologisia painotuksia. Se on kuitenkin nähty sosiaalisen ennaltaehkäisyn välineeksi, jonka avulla on pyritty ehkäisemään huostaanoton tarvetta sekä lastensuojelullisten ongelmien pahenemista. (Hovi-Pulsa 2011, 53.)

1800-lukua on kutsuttu perheen vuosisadaksi, koska silloin yhteiskunnallinen huoli perheestä lisääntyi. 1800-luvun läpi käytiin keskustelua perheihanteista ja perheen yhteiskunnallisesta merkityksestä ja 1840-luvulla perustettiin rouvasväen yhdistyksiä ympäri suomea. Avustaminen tapahtui usein kotikäyntien yhteydessä, koska taistelu moraalista rappiota vastaan käytiin kodeissa. (Hovi-Pulsa 2011, 53.)

Ensimmäisenä konkreettisenä perhetyön toteutusmuotona voidaan pitää kirkollista vaivaishoitoa ja hyväntekeväisyystyötä. Vuonna 1898 holhouslaki otti kantaa lasten erottamiseen vanhemmistaan sekä vanhempien kasvatusoikeuksiin. Määriteltäessä lastensuojelun yhteiskunnallista tehtävää oli määriteltävä myös valtion

tehtävä ja rooli yhteiskuntaelämän kokonaisuudessa. Lisäksi täytyi jäsentää valtion, kuntien, kirkon, järjestöjen ja eri tahojen tehtäviä lastensuojelussa. (Hovi-Pulsa 2011, 54.)

1870-luvulla Suomessa alkoi sosiaalipoliittinen keskustelu. Sosiaalipoliittisia uudistuksia tarvittiin, koska työväestön laajenemiseen ja kaupungistumiseen nähtiin liittyvän yhteiskuntakehitystä uhkaavia tekijöitä. Ihmisen muuttuminen ja muuttaminen alettiin nähdä mahdollisena ja näin ollen kasvatuskysymyksiä alettiin arvostaa. Sivistyneistön naiset opettivat työläisperheille kotien hygieniaan liittyviä taitoja 1900-luvun alussa. Marttaliiton toiminnassa näkyi selvästi äitikeskeisyys ja siisti koti. Lisäksi äitejä ohjattiin säästäväisyyteen. 1920- ja 1930-luvuilla ydinperheideaali vahvistui ja sitä tarjottiin koko kansan elämäntavan malliksi. Tällöin korostettiin naisen roolia äitinä, biologista vanhemmuutta sekä isän roolia auktoriteettina ja perheen elättäjänä. (Hovi-Pulsa 2011, 55.)

Köyhäinhoitolain mukaan vuonna 1922 kuntien tuli painottaa kotiin annettavaa avustusta lastenhuollon järjestämisessä. Kotiavustusten tarkoituksena oli estää lasten joutuminen kalliimpiin hoitomuotoihin sekä estää vakavamman hoidon tarpeen syntyminen. 1920-luvulla Suomeen syntyi erityisesti lastenkotityöhön erikoistunut sosiaalikasvattajien ammattikunta. 1936-vuoden lastensuojelulaissa on luku lasten kotikasvatuksen tukemisesta, ja tukemisen muotoina on mainittu kotikasvatusta tukevat laitokset ja neuvonta. (Hovi-Pulsa 2011, 55.)

Vuonna 1939 käynnistyivät ensimmäiset Mannerheimin lastensuojeluliiton järjestämät kodinhoitajatyön kurssit. Kodinhoidon tarkoituksena oli tarjota monilapsisten perheiden äideille valistusta lasten- ja kodinhoidossa. Vuosikymmenten 1950–1970 välisenä aikana hyvinvointivaltion palvelut laajenivat ja lastensuojelu muuttui ennaltaehkäisyä ja avohuoltoa painottavaksi ja näin ollen laitoshoido väheni. Case-work-ideologia tuli Suomeen 1950-luvulla, mutta lakisääteisessä lastensuojelussa siitä ei innostuttu. Lastensuojelussa vallitsi valvojan holhoava suhde vanhempiin. Lastensuojeluasioissa päätösvalta oli pitkälti psykiatreilla, koska yleensä perheen koskemattomuuteen puuttumisen syynä oli mielisairaus. (Hovi-Pulsa 2011, 56.)

Vuonna 1971 valmistui sosiaalihuollon periaatekomitean mietintö. Siinä keskeisiksi tavoitteiksi nimettiin jatkuvien ihmissuhteiden tärkeys, perhekeskeisyys, ammattiin valmistumisen ja itsenäistymisen tukeminen. Lastensuojelun työtä tehtiin muunnellusti tilanteiden mukaan ja terapeuttinen suhtautuminen muuttui entistä tärkeämmäksi. Lisäksi tiimityöstä tuli keskeinen työmuoto. Suomessa varsinaisen perhetyön voidaan katsoa alkaneen vuonna 1976. Vuonna 1976 sosiaalihuolto ja Mannerheimin lastensuojeluliitto käynnistivät tehostetun perhetyön kokeilun. Kokeilun tarkoituksena oli suunnata kotipalvelua ongelmaperheille. Kodin- ja lastenhoidon lisäksi teemana oli perheen innostaminen vuorovaikutukseen ympäristönsä kanssa. (Hovi-Pulsa 2011, 57.)

1980-luvulla astui voimaan lastensuojelulaki ja siinä korostui perhekeskeisyys ja vanhempien asema. Lisäksi avohuollon työmuodot korostuivat. Tehostettua perhetyötä toteutettiin 80 kunnassa vuonna 1980. Vuonna 1989 Ensi- ja turvakotien liitto aloitti Alvari-perhetyön kokeilun. Perhetyö ja perhekeskeiset työmuodot lisääntyivät edelleen 1990-luvulla. Työntekijöiden työotteen oli muututtava enemmän vanhempia huomioiviksi, koska lastenkoteja alettiin muuttaa perhetukikeskuksiksi. Avohuollollista lastensuojelutyötä tehtiin laitoksista käsin ja työntekijät kutsuivat tätä perhetyöksi. (Hovi-Pulsa 2011, 57–58.)

Varsinaista koulutusta perhetyöntekijäksi ei ole olemassa. Vuoden 2008 alussa voimaantulleessa uudessa lastensuojelulaissa (417/2007) avohuollon merkitys korostui ja tällöin myös perhetyö oli lakitekstissä ensimmäistä kertaa. Uuden lastensuojelulain myötä lastensuojelun perhetyön rooli vahvistui palvelukentässä. Perhetyö on juurtunut paikallisesti lastensuojeluun kehittäjien tuella ja perhetyöntekijöiden innolla. Perhetyölle on ollut suuri tarve ja toimintamuoto on osoittanut tarpeellisuutensa. (Heino 2008, 21.)

3.2 Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö

Sosiaalihuoltolain uudistuksen yhteydessä perhetyö siirrettiin sosiaalihuoltolakiin (790/2022), jolloin perhetyöhön ei tarvitse lastensuojelun asiakkuutta. Lain uudistuksen tarkoituksena oli se, että perhetyö olisi käytettävissä matalan kynnyksen

palveluna. Varhaisen tuen tarkoituksena on varmistaa, että perhe saa tukea oikea-aikaisesti. (Araneva 2022, 114.) Sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä voidaan järjestää matalalla kynnyksellä, muun muassa lastensuojelun tarvetta ehkäisevänä toimintana (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2023).

Perhetyön tarkoituksena on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Tuki voi olla perhetyöntekijän antamaa keskusteluapua, tai opastusta ja tukea erilaisissa arjen toiminnoissa. Osana perhetyötä voidaan järjestää lapselle hänen hyvinvointiaan tukevaa toimintaa tai tehdä vanhemmuuden arviointia. Perhetyönä on mahdollisuus järjestää myös vauvaperhetyötä, joka on suunnattu päihdeongelmallisille tai nuorille vanhemmille. Vauvaperhetyön avulla vanhemmille opetetaan vuorovaikutustaitoja, jotta he voisivat tunnistaa ja ymmärtää paremmin lapsensa tunteita. (Räty 2023, 389–390.)

Perhetyötä voidaan toteuttaa monin eri tavoin, kuten kerho- ja ryhmätoimintana, perhekuntoutuksena, kotikäynteinä, leiri- ja retkitoimintana, perhetapaamisina tai keskusteluina yksittäisen perheenjäsenen kanssa. Yhtenäistä näille kaikille toimintatavoille on että, perhetyötä tehdään tavoitteellisesti ja suunnitellusti perheen tarpeiden mukaan. Perhetyön keskeisinä periaatteina ovat lapsilähtöisyys, perhelähtöisyys ja asiakaslähtöisyys. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Viro-lainen 2012, 15, 17.)

Perhetyön asiakkailta tuen ja avun tarpeet vaihtelevat ja perhetyön tavoitteet ovat jokaisen perheen kohdalla omanlaisiaan. Perhetyön tavoitteet määritellään yhteistyössä sosiaalityöntekijän, perheen sekä mahdollisesti myös muiden perheen kanssa työskentelevien tahojen kanssa. Usein perhetyön tavoitteeksi määritellään vanhempien ohjaaminen vanhemmuuden kysymyksissä, kodin olosuhteiden muuttuminen tietyiltä osin tai yhden tai useamman lapsen yksilöllinen tukeminen. (Järvinen ym. 2012, 82.) Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon perheen voimavarat ja motivaatio. Jokaiselle tavoitteelle asetetaan määräaika ja silloin kun tavoitteita on useita, ne asetetaan tärkeysjärjestykseen. Kun tavoitteet on asetettu, pohditaan että millä tavalla ne voidaan saavuttaa parhaiten. (Järvinen ym. 2012, 107.)

3.3 Lastensuojelulain mukainen perhetyö

Lastensuojelulain mukainen perhetyö eli tehostettu perhetyö edellyttää lastensuojelun asiakkuutta ja sen keskeisenä periaatteena on koko perheen kuntoutus ja lapsen suojeleminen. Perheellä, joka on tehostetun perhetyön asiakkuudessa, on yleensä suuria ristiriitoja ja vuorovaikutusongelmia perheen jäsenten välillä. Perheen tilanne on usein myös vaikeaselkoinen ja perheessä on vakavia riskejä lapsen hyvinvoinnin kannalta. Tehostetun perhetyön asiakkuudessa olevalla perheellä tuen tarve on yleensä laaja-alaista ja toimijoita perheen ympärillä on paljon. Tehostetun perhetyön päätyttyä perheellä on usein tarve pidempiaikaiselle jatkotyöskentelylle. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019.)

Tehostettu perhetyö on yleensä perheen kriisitilanteeseen liittyvää tukea ja sen yhtenä elementtinä voidaan pitää myös kontrollia. Tehostettu perhetyö on intensiivistä ja se tulee järjestää monialaisena, jos perheen tuen tarve sitä edellyttää. Tehostettuun perhetyöhön ohjautuvat yleensä sellaiset perheet, jotka ovat haastavassa tilanteessa ja tarvitsevat erityistä ohjausta ja tukea. Toiminnan intensiteettiä kuvastaa se, että tehostettua perhetyötä voidaan käyttää muun muassa huostaanoton tarpeen ehkäisemiseksi. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2023.)

Työskentelyn lähtökohtana on aina yhteistyö perheen kanssa. Työskentelyn onnistumisen kannalta on tärkeää, että perhe on motivoitunut työskentelemään ongelmiensa korjaamiseksi ja tunnistaa muutostarpeensa. Perheen kanssa työskentely vaatii pitkäjänteisyyttä, koska muutos vaatii perheeltäkin aikaa ja eteneminen voi olla mahdollista vain hyvin pienin askelin. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä päättää yhdessä perheen kanssa tehostetun perhetyön aloittamisesta, seurannasta, jakson pituudesta ja arvioinnista. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2023.)

Tehostetun perhetyön tavoitteena on turvata lapsen kotona asuminen ja pyrkiä välttämään sijoitusta kodin ulkopuolelle. Tehostettu perhetyö on osa lapsen suojeleminen siltä osin, kun vanhemmuus ei yksin riitä. Tämän takia perhetyötä tehdään hyvin intensiivisesti. Työskentely perheen kanssa on kannattelevaa, muutos-orientoitunutta sekä korjaavaa. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019.)

3.4 Perhetyön prosessi

Perhetyön prosessi koostuu kolmesta vaiheesta, joita ovat aloitus, toteutus ja työskentelyn päättäminen. Perhetyön aloitusvaiheessa aloitteentekijänä voi olla joku perheenjäsenistä, joka ilmaisee tuen tarpeen. Useimmissa tapauksissa huolen aiheen tunnistaa usein esimerkiksi neuvolan tai seurakunnan työntekijä. Tieto tuen tarpeesta voi tulla myös perheen lähiverkostolta. Perhetyöntekijän ja perheen ensimmäinen yhteinen tapaaminen ja palvelutarpeen arviointi järjestetään yleensä joko työntekijän toimipisteellä tai perheen kotona. Tapaamiseen voi osallistua perheen ja perhetyöntekijöiden lisäksi myös sosiaalityöntekijä tai neuvolan terveydenhoitaja. Palveluntarvetta arvioidessa tarkastellaan perheen voimavaroja, motivaatiota ja tilannetta. Arvioinnissa lähtökohtana ovat ne asiat, joihin perhe haluaa tukea ja muutosta. (Järvinen ym. 2012, 102–106.)

Toteutusvaiheessa laaditaan perhetyön suunnitelma ja se perustuu selvitettyyn palvelutarpeeseen. Suunnitelmassa sovitaan perhetyön tavoitteista, menetelmistä, sisällöstä, vastuista sekä arvioinnista. Perhe asettaa työskentelylle tavoitteet ja sekä perhe, että perhetyöntekijät sitoutuvat toimimaan yhdessä tavoitteiden saavuttamiseksi. Asetetuille tavoitteille asetetaan realistinen määräaika, jossa ne on mahdollista saavuttaa. (Järvinen ym. 2012, 106–107.)

Kun perheelle tehtyä suunnitelmaa lähdetään toteuttamaan, työskentelyn alkuvaiheessa on olennaista työntekijän ja perheen luottamuksellisen suhteen syntyminen. Luottamuksellinen suhde voi rohkaista perhettä kertomaan perhesalaisuuksista ja käsittelemään niitä perhetyöntekijän kanssa, jolloin perhetyön tavoitteet saattavat muuttua. Työskentelyn etenemisen kirjaaminen on olennainen osa perhetyön prosessia. Perhetyöntekijä arvioi edistymistä koko työskentelyn ajan ja yhteinen arviointitapaaminen on hyvä järjestää kahden tai kolmen kuukauden kuluttua työskentelyn aloittamisesta. Jos työskentelyn tavoitteet ovat saavutettu, voidaan työskentely perheen kanssa päättää tai vaihtoehtoisesti asettaa uusia tavoitteita. (Järvinen ym. 2012, 107–108.)

Perhetyön päättäminen on prosessin viimeinen vaihe. Perhetyö on aiheellista päättää kokonaan tai ainakin aiheellista vähentää, kun perhetyön tavoitteet on

saavutettu. Perhetyö voidaan päättää tehdyn suunnitelman mukaisesti tai työntekijän tai perheen ehdotuksesta. Perhetyön päättymisen syynä voi olla myös se, että riittävää luottamusta ei ole syntynyt perheen ja perhetyöntekijän välille. Perhetyön tulisi loppua perheelle sopivassa vaiheessa ja perhetyön päättymiseen liittyvistä asioista on tärkeää keskustella aina perheen kanssa. Perheelle on aina hyvä tarjota mahdollisuutta yhteydenottoon, jos perheelle tulee siihen tarvetta. Perhetyön päättymisen yhteydessä on hyvä saada palautetta perheeltä työskentelyn onnistumisesta ja myös perheelle on hyvä antaa palautetta työskentelyn päättyessä. (Järvinen ym. 2012, 107–109.)

3.5 Perhetyön menetelmällisyys

Sosiaalityön menetelmällisyyttä ja metodisuutta muovaavat esimerkiksi olosuhteet, ilmiöt, asiakastarpeet sekä lainsäädäntö ja palvelujärjestelmien muutokset. Metodisuus ei suoranaisesti tarkoita menetelmien kehittämistä tai menetelmällisyyttä, vaan sen voidaan ajatella antavan teoriaan ja tietoon perustuvat raamit, jotka ohjaavat systemaattiseen toimintaan. Metodisuus vaikuttaa menetelmien ja työorientaatioiden valintaan ja luo näin pohjaa työskentelylle. (Karjalainen, Kivipelto, Liukko & Muurinen 2021, 4–5.)

Työorientaatiolla tarkoitetaan lähestymistapaa, joka ohjaa ja linjaa muun muassa työntekijän tapaa olla vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Työorientaatio tarkoittaa työskentelyn toteutustapaa sekä tavoitetta ja näin ollen vaikuttaa siihen, mitä työvälineitä ja työmenetelmiä työskentelyn tukena sovelletaan ja käytetään. (Karjalainen ym. 2021, 8–9.) Työvälineellä tarkoitetaan konkreettisia keinoja, joilla voidaan tukea työn tekemistä ja lisäksi ne auttavat saavuttamaan tavoitteita. Työskentelyssä työvälineitä voidaan käyttää menetelmien tukena muun muassa erilaisia lomakkeita ja työskentelytekniikoita. (Karjalainen ym. 2021, 15.)

Sosiaalialan työssä erilaiset menetelmät ovat vakiintuneita työtapoja. Asiakkaiden tilanteet ovat usein monimutkaisia, joten ei voi määritellä yhtä menetelmää, joka toimisi aina. Menetelmän valinta perustuu yleensä omaan harkintaan ja työntekijän ammatilliseen osaamiseen. Työntekijällä voi olla koulutus erilaisten menetelmien käyttöön ja hän voi valita asiakkaan yksilölliseen tilanteeseen ja tarpeisiin

sopivan menetelmän. Menetelmä toimii silloin kun se valitaan asiakkaan elämäntilanteeseen sopivaksi. Jos pohjatyö asiakkaan kanssa on tekemättä, on vaikeaa valita asiakkaalle oikeita menetelmiä, koska työntekijän on vaikea ymmärtää asiakkaan elämäntilannetta ja siihen johtaneita syitä. Asiakkaan elämäntilanteen selvittämiseksi tarvitaan luottamuksellista suhdetta asiakkaaseen ja asiakkaan tulee kokea, että hän on arvokas. Kun pohjatyö on tehty hyvin, on helpompaa miettiä, mikä menetelmä sopii asiakkaan elämäntilanteeseen. Jos käy niin, että menetelmä ei toimi, tulee ymmärtää miksi ja tarvittaessa menetelmää pitää vaihtaa. (Talentia-lehti 2021.)

Perhetyötä voidaan tehdä monella eri tavalla. Perhetyön menetelmien valintaan vaikuttavat esimerkiksi perheen elämäntilanne, tarpeet, tavoitteet sekä käytettävissä olevat resurssit. Perhetyöntekijältä vaaditaan kykyä liikkua eri roolien ja asiantuntijuuksien välillä, joita ovat muun muassa kontrolloija, kuuntelija, kannustaja ja tukija. Perhetyöntekijän tulee olla tietoinen siitä, mitä työmenetelmiä hän perheen kanssa käyttää ja millä tavoin hän perustelee valintansa. Yksittäiset menetelmät eivät kuitenkaan takaa työskentelyn onnistumista, vaan keskeistä on myös yhteistyösuhteen laatu. Perhetyöntekijän tulee olla kiinnostunut perheen tilanteesta ja tärkeintä, mitä hän voi perheelle antaa on läsnäolo ja kiireetön yhteinen aika. (Järvinen ym. 2012, 158.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet sekä kysymyksen asettelu

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella perhetyön menetelmien soveltamista vanhempien eron kohdanneiden perheiden tukemisessa. Opinnäytetyön tavoitteena on kirjallisuuskatsauksen avulla selvittää, millaisia haasteita perheet kohtaavat vanhempien eron keskellä ja mitä perhetyön menetelmiä voidaan hyödyntää eroperheen kanssa työskenneltäessä. Kirjallisuuskatsauksen avulla pyritään löytämään keskeisimpiä haasteita perheiden arjessa vanhempien eron kohdassa ja millä perhetyön menetelmillä näihin haasteisiin voidaan vastata.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:

Millaisia haasteita perheet kohtaavat tutkimusten mukaan vanhempien eron keskellä?

Mitä perhetyön menetelmiä käytetään vanhempien eron kohdanneiden perheiden tukemisessa?

4.2 Tutkimusmenetelmän valinta

Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen menetelmällä. Salmi-nen (2011, 6–15) esittelee kirjallisuuskatsauksen kolme päätyyppiä, jotka ovat kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi. Kirjallisuuskatsaus on metodi, jossa tutkitaan jo tehtyjä ja julkaistuja tutkimuksia ja yhdistellään tutkimuksista hankittuja havaintoja ja näin tuotetaan uutta tietoa. Kirjallisuuskatsaus voidaanakin määritellä tutkimustavaksi, jolla tutkitaan alkuperäistutkimuksia. Kirjallisuuskatsauksen avulla on tarkoitus tiivistää alkuperäistutkimusten olennainen tieto aihepiirissä sekä tehdä keskeiset johtopäätökset ennalta asetettuun tutkimuskysymykseen. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on kriittisesti tarkasteltu synteesi eli kokonaiskuva. (Vilkkä 2023, 10.)

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on neljä päätyyppiä, joita ovat narratiivinen, integratiivinen, systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi tekniikkana (Vilkka 2023, 16). Opinnäytetyössä käytetään narratiivista kirjallisuuskatsausta eli kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Metodissa lähtökohtana on etsiä tutkimuksista vastausta siihen mitä ilmiöstä tiedetään, mitkä ovat ilmiön keskeiset käsitteet ja niiden keskinäiset suhteet. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus voi olla tiivistelmä tai uusi kokonaisnäkemys aiemmin tehdystä tutkimuksesta sekä epäyhtenäisen tiedon järjestämistä jatkuvaksi ja johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Näin metodilla voidaan antaa laaja yleiskuva käsiteltävästä aiheesta, sen tilastotieteen alalla ja tunnistamaan aihepiiriin liittyvää lisää tutkimuksen tarvetta. (Vilkka 2023, 18–19.)

Tavoitteena narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa on ilmiön ymmärtäminen ja ymmärretyn kuvaileminen argumentoiden johdonmukaisesti ja vakuuttavasti. Ymmärtämisen lähtökohtana voi olla ilmiön kyseenalaistaminen, tunnistaminen ja vahvistaminen. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on vapaampi tiedonhaussa kuin muut kirjallisuuskatsaustyytit siinä, miten tarkkaan erilaiset aineistonvalintakriteerit tulisi määritellä. Tätä kirjallisuuskatsaustyyppiä onkin kritisoitu siitä, että se on tiedonhaultaan sattumanvarainen ja subjektiivinen. Vahvuutena tässä kirjallisuuskatsaustyyppissä on kuitenkin, että se antaa mahdollisuuden perustellusti suuntautua erityiskysymyksiin sekä tarkastella niitä aineistolähtöisesti osin päällekkäin etenevien vaihteiden kautta. (Vilkka 2023, 19.)

Opinnäytetyön menetelmäksi valittiin narratiivinen kirjallisuuskatsaus, koska se antaa mahdollisuuden tarkastella laajaa lähdeaineistoa järjestelmällisesti. Lisäksi se mahdollistaa keskeisten teemojen, käsitteiden sekä näkemysten tunnistamista eri lähdeaineistoista ja mahdollistaa kokonaisvaltaista tulkintaa. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus antaa mahdollisuuden tutkimustulosten arvioimiseen sekä kehittämään uusia näkökulmia, jotka auttavat vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Kirjallisuuskatsauksen prosessi on jaettavissa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe sisältää aineiston aihepiirin valinnan, tutkimuskysymyksen- tai kysymysten muotoilun sekä hakusuunnitelman. Toiseen vaiheeseen kuuluu aineiston

tunnistaminen, laadun arviointi, analyysi ja tulokset. Kolmannessa vaiheessa toteutetaan katsauksen kirjoittaminen ja julkaisu. Näissä kolmessa vaiheessa asetetaan tutkimuskysymys, valitaan tarkoituksenmukaiset tietokannat, hakutermit ja fraasit. Lisäksi määritellään seulontakriteerit, jossa päätetään tutkimusten sisäänotto ja poissulkukriteerit, tiivistetään tieto, yhdistetään tulokset sekä tehdään johdopäätökset. (Vilkkä 2023, 32–33.)

4.3 Aineisto ja aineiston keruu

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa määriteltiin aihepiiri, tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset (Vilkkä 2023, 32–33). Aihepiirin valintaan vaikuttivat kiinnostus ja käytännön kokemukset lasten ja nuorten parissa. Aihe rajattiin eroperheisiin, koska aihe on ajankohtainen ja koskettaa tällä hetkellä monia perheitä. Seuraavaksi määriteltiin aineistonhaun sisäänotto ja poissulkukriteerit.

Aineistojen sisäänottokriteereiksi määriteltiin aineiston kieleksi suomi, julkaisuvuodeksi 2009–2023 sekä tieteellisen tutkimuksen kriteerit täyttävät julkaisut. Poissulkukriteereiksi määriteltiin julkaisut, jotka on kirjoitettu muulla kuin suomen kielellä, aineistot, jotka ovat julkaistu ennen vuotta 2009 ja aineistot, jotka eivät täytä tieteellisen tutkimuksen kriteereitä. Aineistojen hakua suoritettiin käyttämällä LUC-Finna, Melinda ja Journal tietokantoja, Google Scholaria sekä Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen julkaisuja. (Taulukko 1.)

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Tieteelliset julkaisut, väitöskirjat, muut luotettavat julkaisut	Opinnäytetyöt, pro gradu -tutkielmat, muut ei tieteelliset julkaisut
Suomenkielinen aineisto	Muu kuin suomenkielinen aineisto
Maksuton aineisto	Maksullinen aineisto
Julkaisut, jotka tehty vuonna 2009 tai myöhemmin	Ennen vuotta 2009 tehdyt julkaisut

Taulukko 1. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Aineiston haussa keskeisimpinä hakusanoina olivat avioero, vanhemmuus, perhetyö, perhetyön menetelmät ja ero lapsiperheessä. Edellisessä kappaleessa määriteltiin käytettävät tietokannat sekä valintakriteerit aineistolle. Aineiston hankinnasta laadittiin kuvaava taulukko. (Taulukko 2.)

Käytettävät tietokannat	Käytettävät hakusanat	Valintakriteerit aineistolle
Finna.fi Google Scholar Melinda Terveystieteiden ja hyvinvointilaitos Journal	Avioero, ero lapsiperheessä, vanhemmuus, vanhemmuus eron jälkeen, perhetyö, perhetyönmenetelmät	Julkaisuvuosi 2009–2023 Suomenkielinen aineisto Maksuton aineisto Tieteellinen julkaisu, väitöskirja, tieteellinen tutkimus

Taulukko 2. Aineiston haun tietokannat, hakusanat ja valintakriteerit.

Sisäänottokriteerien mukaan sekä hakusanoja hyödyntämällä opinnäytetyöhön valikoitiin viisi tutkimusta, joista yksi oli ammatillistieteellinen opas, yksi hankkeesta kirjoitettu selvitys ja kolme olivat tieteellisiä julkaisuja (Taulukko 3).

Kirjoittaja(t) ja julkaisuvuosi	Julkaisun nimi	Julkaisun alusta
Rautio, S., Vaitomaa, J. & Korpipää, H. 2021	Vaativat ero- ja huoltoriidat eri hallinnonalojen tilastoissa ja työkäytänteissä	Ensi- ja turvakotien liitto, Turvassa-hanke 2019–2021
Nurmela, N., Kaittila, A. 2019	Lapsiperheiden eropalveluiden kehittäminen sosiaali- ja terveysjärjestelmässä	Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti vol. 27 nro 4, 2019
Nikupeteri, A. & Laitinen, M. 2021	Vaativat ero- ja huoltoriidat ammatillisen auttamisen haasteena	Vaativan erotyön käsikirja 2021, Ensi- ja turvakotien liitto

Isotalus, H. 2021	Lasten kanssa työskentely konfliktitilanteissa erotilanteissa -lähtökohtana lapsen oikeudet ja hyvinvointi	Vaativan erotyön käsikirja 2021, Ensi- ja turvakotien liitto
Mikkola, U. 2021	Muutostyöskentelyllä kohti turvallista rinnakkaisvanhemmuutta	Vaativan erotyön käsikirja 2021, Ensi- ja turvakotien liitto

Taulukko 3. Tarkasteltavat julkaisut

Kyseisten tutkimusten aihepiirit tukevat hyvin opinnäytetyön aihetta. Valittujen aineistojen avulla koottiin ja analysoitiin tietoa lasten ja vanhempien kohtaamista haasteista. Tämän jälkeen koottiin ja analysoitiin tietoa perhetyön menetelmistä, joita perhetyöntekijät voivat hyödyntää työskennellessään eron kohdanneissa perheissä. Aineistoista saatiin myös tietoa erosta ilmiönä, joka pohjustaa aihetta ja perustelee opinnäytetyön ajankohtaisuutta. Aineistojen avulla tarkasteltiin opinnäytetyön aihetta tukevaa aikaisempaa tutkimustietoa, jonka avulla pystyttiin vastaamaan tutkimuskysymyksiin aineiston sisältöanalyysin avulla.

4.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin sisältöanalyysia. Kirjallisuuskatsaukset etenevät aineistosta lähtevänä päättelynä eli induktiivisesti pois lukien teorialähtöistä, realistista synteesiä, jossa edetään deduktiivisesti. Sisältöanalyysi on tapa, jota käytetään kirjallisuuskatsauksissa riippumatta siitä, analysoidaanko tutkimuskohteesta laadullista vai määrällistä tietoa. Tutkittavaksi kirjallisuuskatsaukseen valitaan vain katsauksen kannalta erityisen merkitykselliset tutkimukset. Analyysin kohteena kirjallisuuskatsauksen sisältöanalyysissä tulisi olla vain ne tutkimukset, joiden avulla voidaan vastata tutkimuskysymyksiin. (Vilkkä 2023, 70.)

Sisältöanalyysi koostuu kolmesta vaiheesta, joita ovat analyysin valmistelu, organisointi ja raportointi. Ensimmäisessä vaiheessa tiedot järjestetään sellaiseen muotoon, jossa niitä voi tutkia. Seuraavaksi selvitetään, mikä oli tutkimuskohteena olevien aineistojen aihe, menetelmä ja teoria. Lisäksi selvitetään, mikä oli tutkimuksen tavoite ja riippuva muuttuja. Tietojen yhdistelemisessä tutkittavista

tutkimuksista helpottaa havainnollinen jäsentely erilaisin apuvälinein, kuten taulukoilla, kuvioilla ja kaavioilla. Sisältöanalyysin toisessa vaiheessa edetään aiheista löytyneistä ja tutkimuskysymyksen kannalta olennaisista havainnoista tuloksiin ja päätelmiin, eli tehdään induktiivinen analyysi. Kolmannessa vaiheessa tulokset ja analyysi havainnollistetaan ja kuvataan raportoinnin tasolla niin, että kirjallisuuskatsaus on toistettavissa. (Vilkkä 2023, 70–71.)

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Lasten kohtaamat haasteet

Vanhempien ero kuormittaa lapsen elämää, mutta erosta selviämiseen auttaa lapsen tarpeiden huomioiminen ja sovinnollisuus. Aina sovinnollinen ero ei kuitenkaan ole mahdollinen. Eron aiheuttama stressi jää lapselle lyhyeksi, jos lapsella on ympärillään hyvä turvaverkko. Jos eroon liittyy lapsen emotionaalisten ja fyysisten tarpeiden toistuvaa laiminlyöntiä, lapselle voi kehittyä pitkittynyt stressireaktio haitallisen stressin seurauksena. Pitkittynyt stressireaktio voi häiritä lapsen kehitystä ja kasvua sekä aiheuttaa stressiin liittyviä sairauksia. Lisäksi pitkittynyt stressireaktio voi aiheuttaa jopa kognitiivisten toimintojen heikkenemistä. (Isotalus 2021, 139.) Isotaluksen (2021, 146) mukaan pitkään stressaavassa ympäristössä eläneelle lapselle tunteiden säätely on haastavaa ilman aikuisen rauhoittavaa apua tunteiden ja stressin säätelyssä.

Nurmela ja Kaikkilä (2019, 424) mukaan vanhempien ero on yleensä kriisi myös lapselle, koska perhe toimii lapsen merkittävimpänä kehitys- ja ihmissuhdeympäristönä. Vanhemmalla voi olla vaikeuksia kohdata lapsen tarpeita oman henkisen tai psyykkisen voimien heikentymisen takia. Lapsen sopeutuminen vanhempien eroon on yleensä riippuvainen vanhempien kyvystä huomioida lapsen tarpeet. Eron keskellä vanhemmilla voi olla hankalaa sopia elatukseen, tapaamisiin ja huoltajuuteen liittyvistä asioista lapsen etu huomioiden. Jos vanhemmat eivät pysty sopimaan asioista lapsen edunmukaisella tavalla, tilanne ajautuu huoltoriidaksi. (Nurmela & Kaikkilä 2019, 424.)

Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta on nostettu esille huoltoriitojen yhteydessä. Vieraannuttamisessa toinen vanhempi pyrkii omalla toiminnallaan estämään toista vanhempaa pitämästä yhteyttä lapseen ja tämän seurauksena lapsen suhde toiseen vanhempaan voi katketa täysin. Lapselle vieraannuttaminen on psyykkisesti vahingollista ja se voi johtaa lapsen tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöihin. (Nurmela & Kaikkilä 2019, 424.)

Vieraannuttamisella tarkoitetaan eron jälkeisiä toimintatapoja, jossa jompikumpi vanhemmista pyrkii tahallaan aiheuttamaan haittaa toisen vanhemman ja lapsen suhteelle. Tällaisissa tilanteissa toisen vanhemman ja lapsen suhde on ollut hyvä ennen vanhempien eroa. Vieraannuttamisessa toinen vanhempi voi muun muassa puhua lapselle vain negatiivisia asioita toisesta vanhemmasta, estämällä lasta tapaamasta toista vanhempaansa tai estää lasta pitämästä yhteyttä toiseen vanhempaansa. Vieraannuttaminen voi kohdistua myös toisen vanhemman perheenjäseniin tai sukulaisiin. Tutkijat ja ammattilaiset ovat sitä mieltä, että vieraannuttaminen on henkistä väkivaltaa ja se on yksi perheväkivallan muoto. Vieraannuttamisella on laaja-alaiset negatiiviset vaikutukset lapselle. (Ensi- ja turvakotien liitto 2023.)

Lapsen asema on yleensä erityisen heikko pitkittyneissä eroriidoissa. Lapsen omat mielipiteet, ajatukset ja toiveet jäävät usein näkymättömiin tai tulevat heikosti kuulluksi. Lapset jäävätkin usein vanhempien konfliktien jalkoihin. (Isotalus 2021, 145.) Vanhempien ristiriitojen keskellä elävälle lapselle vireystilan säätely on usein haastavaa. Usein vanhemmillakin on vaikeuksia säädellä oma stressitasoaan ja vireystilaansa tällaisessa tilanteessa. Lapsi saattaa altistua vanhempien syytöksille, riidoille, huutamiselle sekä toistuvalla toisen vanhemman haukkumiselle. Tarkasteltaessa vireystilaa, mukavuusalue on se tila, jossa lapsella on hyvä olla ja hänen toimintakykynsä on normaali. Ylivireystilassa lapsi tarkkailee ympäristöään jatkuvasti ja lähtee helposti ylikierroksille sekä häiriintyy pienistäkin ärsykkeistä. Alivireystilassa lapsen on vaikea olla toimintakykyinen ja itseohjautuva ja lapsi vetäytyy kontaktista. Kauan jatkunut ylivireystila voi ajaa lapsen vetäytymiseen ja alivireystilaan. (Isotalus 2021, 147.)

Lähtökohtaisesti lapsella on halu kohdella kumpaakin vanhempaa oikeudenmukaisesti sekä miellyttää vanhempiaan. Lapsi ajautuu usein lojaliteettiristiriitaan, jossa hänen on vaikea toimia siten, että hän kokisi olevansa molempien vanhempiensa kanssa samalla puolella tilanteissa, joissa vanhemmat ajautuvat eron jälkeen toisiaan vastaan. Työskenneltäessä lapsen kanssa lojaliteettiristiriita saattaa näkyä esimerkiksi niin, että lapsi välttelee tiettyjä aiheita tai kertoo kodistaan vain positiivisia asioita. Lapselle on hyvä kertoa, että hän ei ole syyllinen vanhempiensa riitelystä, eikä hän voi vaikuttaa siihen (Isotalus 2021, 143–144.)

5.2 Vanhemman kohtaamat haasteet

Vanhemmilla eron liittyä stressin ja luopumisen kokemuksia tapahtuipa ero suunniteltuna tai äkillisesti. Parisuhteen yhteisestä tulevaisuudesta luopuminen sisältää aina jonkinasteisen surutyön. Lisäksi konfliktitilanteiden syntyminen ex-puolisoiden välille sekä emotionaalisen tuen menetys lisäävät eron aiheuttamaa stressiä. Stressitilanteen jatkuessa pitkään, se on selkeä riskitekijä mielenterveydenhäiriöille. (Nurmela & Kaittila 2019, 423–424.)

Avioliiton päättyminen voidaan lukea äkilliseksi psyykkiseksi kriisiksi, joka horjuttaa yksilön voimavaroja ja vaikuttaa sopeutumiskykyyn. Eron tullessa eteen yllättäen, se voi laukaista ihmisessä kriisireaktion, joka on luonnollinen keino sopeutua kestävämpään sekä äkilliseen kuormitukseen. (Henriksson, Haravuori & Lönnqvist 2021, 420.) Nurmelan & Kaittilan (2019, 423–424) mukaan erokriisistä toipumisessa on keskeistä kriisin käsitteleminen. Työstämättömien ja käsittelemättömien erojen on nähty olevan yhteydessä hyvinvoinnin heikentymiseen. Ero voi vaikuttaa negatiivisesti ja nämä vaikutukset voivat näkyä esimerkiksi somaattisina sairauksina, masennuksena, stressinä, pelkona sekä itsetunnon laskuna. (Nurmela & Kaittila 2019, 423–424.)

Konfliktoitunut erotilanne voi näyttäytyä vanhempien psyykkisenä, fyysisenä ja sosiaalisena kuormituksena. Erotilanteissa toiseen vanhempaan voi kohdistua manipulointia, kontrollointia tai häirintää. Konfliktitilanteiden pitkittyessä toiseen vanhempaan voi kohdistua vainoamista, uhkailua, mitätöintiä ja lasta koskevien asioiden tarkoituksellista salailua. (Nurmela & Kaittila 2019, 424.)

Nikupeterin & Laitisen (2021, 19) mukaan vaativissa erotilanteissa vanhemmat saattavat ajautua tilanteeseen, jossa he tekevät jatkuvasti syytöksiä toisistaan, tuntevat vihaa ja epäluottamusta toisiaan kohtaan, heikentävät ja sabotoivat toistensa roolia vanhempina, sekä tekevät verbaalista ja mahdollisesti myös fyysistä väkivaltaa toiselle osapuolelle. Näitä vaativia erotilanteita voidaan kuvata vanhempien väliseksi eropatologiaksi, jossa tavanomaista moniulotteisempaa on katkeruus ja ero voi käynnistää patologista asennoitumista entistä puolisoa kohtaan ja mahdollisesti myös lapsia kohtaan. Vanhempien uudet parisuhteet,

psykkiset ongelmat, vaikeat kommunikaatio-ongelmat sekä taloudelliset kysymykset voivat aiheuttaa konfliktia entisten puolisoitten välille. (Nikupeteri & Laitinen 2021, 19.)

Vaativissa ero- ja huoltoriidoissa eron jälkeinen vanhemmuus ja perheytyminen muodostavat keskeisen ulottuvuuden. Tärkeitä kysymyksiä, jotka nousevat tällöin esille ovat vanhemman suhteen säilyminen lapseen ja vanhempaan toimiminen lapsen edun näkökulmasta. Eron jälkeen vanhempien tulee pohtia uudelleen lapsen kasvatukseen liittyviä asioita, joita ovat esimerkiksi lapsen asuminen ja tapamisjärjestelyt vakiintuneiden perhesuhteiden ja toimintatapojen muuttuessa. Vanhemmat ajautuvat tilanteeseen, jossa heidän tulee muodostaa uutta eron jälkeistä vanhemmuuttaan, joka voi olla erilaista, kuin avioliiton aikainen vanhemmuus. Nämä muutokset aiheuttavat herkästi vuorovaikutus- ja kommunikaatio-ongelmia. Vanhemmat voivat tulkita toistensa tekoja tai sanoja väärin tai pelkätään omista lähtökohdistaan, jolloin herkästi lapsi joutuu vanhempien negatiivisen vuorovaikutusilmapiiriin keskiöön ja välikappaleeksi. (Nikupeteri & Laitinen 2021, 22.)

Konfliktoituneissa erotilanteissa voi tulkinta lapsen edusta olla vanhempien kesken ristiriitainen, mikä voi estää tilanteessa etenemisen. Vanhemmat voivat ajautua tilanteeseen, jossa he eivät pysty katsomaan tilannetta lapsen edun näkökulmasta ja näin lapsen etu jää herkästi toteutumatta. Usein vasta lapsen voimakas oireilu havahduttaa vanhemmat havaitsemaan lapsen tarpeet. Tavoitteena eron jälkeen on yhteistyö- tai rinnakkaisvanhemmuus, jossa vanhemmat ovat kykeneviä luomaan arkea lapsen näkökulmasta sekä löytämään yhteisen suunnan eroavista arvoistaan huolimatta. (Nikupeteri & Laitinen 2021, 22.)

5.3 Perhetyön menetelmät tukemassa eroperheiden lapsia

Lapsen kanssa työskentelevän työntekijän on keskityttävä lapsen asemaan, jotta lapsen oikeudet toteutuvat. Lapsen tarpeiden huomioiminen auttaa vaikeasta erosta selviämässä. Lapsen kanssa tehtävä työ koostuu tutuista eroauttamisen keinoista, joita ovat positiivisen minäkuvan vahvistaminen, selviytymiskeinojen harjoittelu ja turvallisuuden huomioiminen. (Isotalus 2021, 139.) Osa työskentelyä

on itse eron käsittely ja lapsen omien mielipiteiden ja toiveiden pohtiminen. Lisäksi työskentelyssä harjoitellaan ja käsitellään lapsen elämässä olevia, vanhempien konfliktista johtuvia haastavia tilanteita esimerkiksi hankalia tapaamisia tai vaihtotilanteita. (Isotalus 2021, 139–140.)

Pitkään stressaavassa ympäristössä eläneelle lapselle tunteiden säätely on haastavaa ilman aikuisen rauhoittavaa apua tunteiden ja stressin säätelyssä. Lapsen kanssa näitä taitoja on hyvä opetella rauhallisessa tilanteessa. Apuna työskentelyssä voi käyttää kehokuvia, jotta lapsi oppii paikallistamaan millaiselta ja missä tunne tuntuu. Tunteiden tunnistamiseen löytyy myös erilaisia kortteja, joissa kuvataan kehon asennoilla ja ilmeillä erilaisia tunnetiloja. Lapsen kanssa on hyvä lähteä liikkeelle ihmisen perustunteista, kuten suru, pelko, ilo, viha, ikävä ja jännitys. Nimettäessä erilaisia tunteita lapsen kanssa voi miettiä millaisessa tilanteessa tunne tuntuu. Lisäksi voidaan miettiä miten tunteen kanssa pärjää, kun se tuntuu vaikealta. (Isotalus 2021, 146–147.)

Lapsen asema on yleensä erityisen heikko pitkittyneissä eroriidoissa. Lapsen omat mielipiteet, ajatukset ja toiveet jäävät usein näkymättömiin tai tulevat heikosti kuulluksi. Lapset jäävätkin usein vanhempien konfliktien jalkoihin. Lapsen kanssa työskenneltäessä onkin tärkeää nostaa esiin lapsen näkökulma. Lisäksi on tärkeää, että lapsen toiveet ja mielipiteet tulevat kuulluksi. Näillä lisätään lapsen toimijuutta ja osallisuutta. Lapsen kanssa on mahdollista työskennellä toiminnallisten menetelmien avulla. Lapselle tulee antaa tilaa ja aikaa, koska lapsi voi olla pitkittyneen stressitilan vuoksi arka ja varauksellinen työskentelemään vieraan aikuisen kanssa. Toiminnallisen menetelmän avulla lapsi voi unohtaa jännityksensä ja toiminallisuus vähentää myös ylivireyttä. Kokeilemalla monipuolisia menetelmiä, lapsella on mahdollisuus saada ilmaistua omat ajatuksensa ja toiveensa. (Isotalus 2021, 145.)

Järvisen ym. (2012, 192) mukaan toiminnallisia menetelmiä voidaan hyödyntää esimerkiksi silloin kun keskustelumenetelmillä ei synny tulosta syystä tai toisesta. Toiminnalliset menetelmät voivat olla pienimuotoisia, mutta tehokkaita. Tällöin asiakkaalla on mahdollisuus tuoda esille sellaisia puolia, jotka jäisivät keskustelussa taka-alalle. Asenteet, arvot ja tunteet tulevat paremmin esille tekemisen

kuin puhumisen kautta. Toiminnallisissa menetelmissä mielikuvitus ja kekseliäisyys pääsevät valloilleen ja onnistumisen kokemukset antavat iloa ja uusia voimavaroja. Toiminnallisiin menetelmiin kuuluu muun muassa musiikki, liike, kuvataide, tanssi, kirjoittaminen ja tarinallisuus. Toiminnallisina menetelminä perheyössä voidaan käyttää myös erilaisia kortteja. Toiminnallisia menetelmiä on hyvä käyttää silloin kuin halutaan löytää erilainen tapa olla suhteessa perheen ongelmaan. (Järvinen ym. 2012, 192.)

Isotaluksen (2021, 145) tutkimuksen mukaan lasten kanssa työskentelyyn sopivat myös erilaiset teatterin menetelmät muun muassa, käsinuket, sorminuket, nukkekodin nuket, tarinateatteri sekä näytteleminen ja rooliasut. Nämä menetelmät ovat oivallinen tapa havainnollistaa lapsen arjen tilanteita ja samalla lapsen ajattelu avautuu työntekijälle. Lapsen kanssa voi tehdä esimerkiksi nukketeatteria ja miettiä tämän avulla, miten lapsi toivoisi vanhempiansa toimivan eri tilanteissa. Teatterin menetelmien kautta lapselle voi avata muiden samassa tilanteessa olevien lasten ajatusmaailmaa, jolloin lapselle syntyy kokemus, että hän ei ole ainoa, joka on tällaisessa tilanteessa. (Isotalus 2021, 145.)

Lapsen kanssa voi tehdä myös animaatioita erilaisilla sovelluksilla, koska ne ovat yleensä lapsen mielestä mukavia ja motivoivat työskentelyyn. Animaatioita voi tehdä erilaisista arjen tilanteista ja samalla käsitellä niitä lapsen kanssa. Animaatioiden avulla voidaan muun muassa käsitellä lapsen toiveita tapaamisista. Hyviä menetelmiä lapsen kanssa työskentelyyn ovat myös maalaaminen, piirtäminen ja muovailu. Näiden avulla voidaan tehdä verkostokarttoja, tulevaisuuden toiveiden aarrekartta tai perhekuvia. Valokuvaaminen on myös sellainen menetelmä, jota voidaan hyödyntää lasten kanssa työskenneltäessä. Lapsi voi esimerkiksi kuvata itselleen turvallisia paikkoja. Valokuvaamalla lapsi hahmottaa itselleen tärkeitä asioita. Valokuvauksen avulla voidaan myös vahvistaa vanhemman ja lapsen suhdetta, koska joskus voi olla helpompaa keskustella kuvien avulla. (Isotalus 2021, 145–146.)

Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen elinympäristöön. Turvallisesta elinympäristöstä on huolehdittava myös eron hetkellä ja sen jälkeen. Kaikenlaisessa

työskentelyssä onkin aina ensin huomioitava lapsen turvallisuus. Konfliktoituneessa ja pitkittyneessä erossa lapsen elinympäristö on yleensä ollut jo pidemmän aikaa ristiriitainen ja stressaava. Lapsi on muun muassa voinut todistaa vanhempiensa välistä henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Lapsen kanssa työskennellessä turvallisuudesta puhuminen on tärkeä osa työskentelyä. Työskentelyn aikana lapsen kanssa on hyvä pohtia, että pelkääkö lapsi vanhempaansa ja toivooko hän jonkun turvallisen aikuisen olevan läsnä vanhemman tapaamisessa. (Isotalus 2021, 140–141.) Lapsen toiveisiin ja huoliin tulee reagoida, ja ne pitää ottaa todesta. Asioista tulee keskustella lapsen näkökulmasta. Turvallisuudesta puhuminen ja lapsen kokemuksen esille nostaminen vanhempien kanssa lisäävät lapsen turvallisuutta molemmissa kodeissa. (Isotalus 2021, 141.) Keskeistä työskentelyssä on lapsen omien vahvuuksien ja voimavarojen tukeminen sekä auttaa lasta ymmärtämään omia pelkoreaktioitaan. (Isotalus 2021, 139–140.)

Turvallisuuden puheeksi ottoon hyvä menetelmä on Ensi- ja turvakotien liiton Turva10, joka vahvistaa lapsen minäkuvaa, tukee lapsen toimijuutta ja varmistaa turvallisuutta. Turva10 ei edellytä huolta lapsesta eikä se ole arviointiväline. Turva10 tukee keskustelua silloin, kun työntekijä ja lapsi keskustelevat turvattomuuden ja turvallisuuden kokemuksista. Turva10 on sellainen työväline, jota voidaan käyttää sekä lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenneltäessä. Tarkoituksena on löytää turvallisia ihmisiä ja hyviä asioita lapsen elämästä, mutta samalla myös löytää pelon aiheita. (Ensi- ja turvakotien liitto 2019.)

Isotaluksen (2021, 141) tutkimuksen perusteella lapsen kodin turvallisuutta voi käsitellä ja kartoittaa lapsen kanssa kolmen talon menetelmällä. Lahden ensi- ja turvakoti ry:n (2009–2011) mukaan kolme taloa sopii lasten kanssa työskentelyyn, mutta sitä voi käyttää myös perheen kanssa työskenneltäessä. Koko perheen kanssa työskenneltäessä jokaiselta perheenjäseneltä kysytään erikseen omat asiansa ja muut perheenjäsenet voivat auttaa täydentämään vastauksia. Menetelmässä käydään läpi kolme taloa, joita ovat elämän mukavat ja hyvät asiat, elämäni huolet sekä haaveeni ja toiveeni. (Lahden ensi- ja turvakoti ry 2009–2011.)

Isotaluksen (2021, 147) tutkimusten mukaan toiset lapset tarvitsevat vireystilan säätelyyn rauhoittavaa toimintaa ja toiset taas aktivoivia toimia. Vireystilan säätelyyn sopivat muun muassa hengitysharjoitukset, lukeminen, musiikki, piirtäminen, liikunta, leikit ja pelit. Vireystilan muutosten havainnollistamisen apuvälineenä voi käyttää muun muassa sietoikkunaa tai lämpömittaria. Tunnesäätelyharjoitusten avulla lapsi voi oppia tunnistamaan itsessään merkkejä siitä, että tunnekuorma on kasvamassa liian suureksi ja on rauhoittumisen aika. Yhdessä lapsen kanssa etsitään hänelle sopivia menetelmiä tasata tunteitaan. (Isotalus 2021, 147.)

Työskentelyn apuna voidaan käyttää esimerkiksi liikennevaloja, jotka voidaan tehdä yhdessä lapsen kanssa. Lapsen kanssa voidaan pohtia missä tilanteissa on vihreää eli rauhallinen ja hyvä olo, missä keltaista eli epämukava ja levoton olo, ja missä tilanteessa punaista eli tunne on voimakas ja hankala. Lämpömittari toimii myös vastaavan havainnollistajana ja siinä on liikennevaloja enemmän vaihtelua. Lapsille rentoutumisharjoituksiksi sopivat mielikuvaharjoitukset mieli-paikasta. Erilaiset hengitysharjoitukset sopivat myös lapsille. Hengitysharjoitukseen voi yhdistää mielikuvia laskeutumisesta tai kiipeämisestä, koska ne voivat auttaa lapsia keskittymään hengitykseen ja rauhoittumaan. Lapsi voi ottaa harjoitukset käyttöön myös omassa arjessaan. (Isotalus 2021, 147–148.)

Liikennevalomenetelmä auttaa lasta käsittelemään tunteita ja se on suunnattu 4–10 vuoden ikäisille lapsille. Tässä iässä lapset tunnistavat jo perustunteet, mutta niitä on vielä vaikea hallita kunnolla. Liikennevalomenetelmässä käytetään tunnistettavia symboleja, joiden avulla lasta opetetaan hallitsemaan erityisesti negatiivisia tunteita. Lapsen on helppo ymmärtää miten liikennevalot toimivat, ja sen takia ne ovatkin ihanteellinen symboli tunteiden hallintaan. Sovellettaessa liikennevalon värejä lapsen vihan kanssa, lapsi oppii hallitsemaan tunteitaan aivan kuin kyseessä olisi peli. (Mielen ihmeet 2022.)

Tunnelämpömittaria käytetään lasten kanssa työskennellessä tunteen voimakkuuden arviointiin. Tunteen nimeämisen ja tunnistamisen jälkeen on hyvä pohtia tunteen voimakkuutta. Tunteen voimakkuuden arvioimiseen voidaan käyttää asteikkoa 0–10. Tunnelämpömittarin avulla voidaan opettaa lapselle, että tunne on

kuin aalto, joka laskee ja nousee. Tunne ei ole aina samassa kohtaa tunnelämpömittaria vaan se vaihtelee. Jos tunne nousee hetkellisesti kymppiin, se on siellä jonkin hetken, jonka jälkeen se lähtee laskuun. Lapsen on helpompi hyväksyä voimakas tunne, kun hän tietää, että huippukohdan saavutettuaan tunne lähtee laskuun. Tunnelämpömittari on loistava työväline kiukun säätelyyn. Lapsi tarvitsee aikuisen tukea tunteen voimakkuuden säätelyyn ja havainnointiin sekä rauhoittumiskeinojen käyttöön ottamiseen. (Ellipsi 2019.)

Lojaliteettiristiriidassa olevan lapsen kanssa työskenneltäessä on hyvä pohtia miltä vanhempien riitely lapsesta tuntuu ja vanhemmille tulisi kertoa riitelyn vaikutuksista lapseen. Lapselle on tärkeää saada muodostaa molempiin vanhempiinsa mahdollisimman ristiriidaton suhde ja tähän lapsi tarvitsee avukseen puolueettoman aikuisen tukea. Lapsen kanssa työskenneltäessä on olennaista, että lapsi saa puhua vapaasti omista ajatuksistaan ja kokemuksistaan ilman, että hänen tarvitsee pelätä puhumisen seurauksia tai sitä, että hän pettää toisen vanhemman luottamuksen. Lapsen kanssa työskenneltäessä on tärkeää, että työntekijä kävisi myös vuoropuhelua vanhempien kanssa ja ohjaisi vanhempia sallimaan lapselle turvallisen suhteen molempiin vanhempiin. (Isotalus 2021, 144.)

5.4 Perhetyön menetelmät tukemassa eroperheiden vanhempia

Eron kohdanneiden perheiden auttamisessa keskeistä on luottamuksen rakentaminen vanhempien ja lasten kanssa. Tämä edellyttää ammattilaiselta neutraalisuutta, puolille asettumisen välttämistä, sekä suhtautumista kumpaankin vanhempaan tasavertaisesti. (Nikupeteri & Laitinen 2021, 24.) Raution, Vaitomaan & Korpipään (2021, 5) mukaan vanhemmuutta on tärkeää tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja vanhemmille tulee eron aikana tarjota aktiivisesti mahdollisuutta vanhemmuustyöskentelyyn. Mikkolan (2021, 115) mukaan konfliktituneissa erotilanteissa muutokseen tähtäävässä erovanhemmuustyöskentelyssä tavoitteena on tilanteen muuttuminen sekä lasten että vanhempien itsensä kannalta tasapainoisempaan ja turvallisempaan suuntaan. Muutostyöskentelyn tavoitteena on lisätä lapsen ja vanhempien hyvinvointia, turvallisuutta, sekä uusien selviytymis- ja ratkaisukeinojen löytäminen toimimattomien tilalle. (Mikkola 2021, 115.)

Nurmela & Kaittila (2019, 423–424) esittävät, että erokriisistä toipumisessa on keskeistä kriisin käsitteleminen. Työstämättömien ja käsittelemättömien erojen on nähty olevan yhteydessä hyvinvoinnin heikentymiseen mikä voi näkyä somaattisina sairauksina, masennuksena, stressinä, pelkona sekä itsetunnon laskuna. (Nurmela & Kaittila 2019, 423–424.) Vanhemmilla voi olla parisuhteeseen tai eroon liittyviä traumatisoivia kokemuksia ja ne aktivoituvat tilanteissa, jotka muistuttavat menneistä kokemuksista. Käsittelemättöminä ne voivat vaikuttaa osaltaan konfliktin jatkumiseen. (Mikkola 2021, 115.) Yksi menetelmä jota, voi soveltaa tällaisissa tilanteissa, joissa tehdään muutokseen tähtäävää vanhemmuustyöskentelyä, on traumainformoitu työote. Traumainformoitu työote tarkoittaa vaikeiden sekä traumatisoivien elämäkokemusten vaikutusten ymmärtämistä ja näihin suhtautumista inhimillisesti ja myötätuntoisesti. Keskeistä tässä työotteessa on turvan rakentaminen, holistinen ihmiskäsitys, tunnetaidot, itsetuntemuksen ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen sekä lapsuudessa haitallisten kokemusten vaikutusten tiedostaminen. (Linner Matikka 2020, 124–125.)

Traumainformoidussa työskentelyssä käsitellään tilanteita, jotka laukaisevat traumatisoivat kokemukset ja etsitään tapoja, joilla osapuolet oppivat tunnistamaan tilanteita sekä selviytymään niistä. Perhetyöntekijä on vanhemman tukena, kun yhdessä pohditaan traumaa laukaisevia tekijöitä ja sitä miten omaa vireystilaa voi säädellä haastavissa tilanteissa. Traumainformoitu työote on hyvä menetelmä silloin, jos vanhempien välinen konflikti on jatkunut jo vuosia ennen eropäätöstä. Vanhemman ajatteluun ja toimintaan voi vaikuttaa vaikeat ja traumatisoivat kokemukset ja näin se hankaloittaa myös kommunikointia toisen vanhemman kanssa. (Mikkola 2021, 116.)

Nikupeterin & Laitisen (2021, 22) mukaan konfliktoituneissa erotilanteissa voi tulkinta lapsen edusta olla vanhempien kesken ristiriitainen, mikä voi estää tilanteessa etenemisen. Vanhemmat ajautuvat herkästi tilanteeseen, jossa he eivät pysty katsomaan tilannetta lapsen edun näkökulmasta ja näin lapsen etu jää herkästi toteutumatta. Mikkola (2021, 116) esittää tutkimuksessaan, että vanhempien kanssa työskennellessä tapaamisissa voi käyttää myös psykoedukatiivista työotetta, jossa tutkimukseen perustuvan tiedon avulla voi lisätä vanhempien ymmärrystä haitallisten toimintatapojen vaikutuksista niin vanhempien kuin lapsen

hyvinvointiin. Tavoitteena on valaista vanhempien näkökulmaa lapsen oireilusta ja haavoittuvasta asemasta, joissa vanhempien pitkittyneet konfliktit luovat pelon ilmapiiriä. Psykoedukaation avulla vanhemmille selitetään konkreettisesti, esimerkiksi miten vieraannuttava käytös tai kontrollointi voi lapseen vaikuttaa ja pyritään löytämään uudenlaisia vanhemmuuden käyttäytymismalleja. (Mikkola 2021, 116.)

Konfliktoituneissa erotilanteissa vanhempien voi olla vaikea tunnistaa tai myöntää omien toimintatapojensa vahingollisuutta. Informaatioita saatuaan ammattilaisilta vanhemmat voivat kiistää toimivansa niin, kuin ammattilaisten osalta on havaittu. Keskustelu ja tiedon jakaminen on välttämätöntä muutoksen mahdollistamiseksi vanhemmuuden näkökulmasta. Puhuttaessa vanhempien kanssa lapseen kohdistuvista riskeistä ja seurauksista, voidaan tarjota samalla tietoa siitä, miten vanhempi omalla toiminnallaan voi näitä riskejä vähentää. Tiedon saaminen lapsen ajatuksista ja kokemuksista auttavat vanhempia motivoitumaan omien toimintatapojensa tarkasteluun sekä tuen vastaanottamiseen. (Mikkola 2021, 117.)

Nikupeterin & Laitisen (2021, 22) selvityksen mukaan vanhempien tulee muodostaa uutta eron jälkeistä vanhemmuuttaan, joka eroaa avioliiton aikaisesta vanhemmuudesta ja näin voi myös aiheutua vuorovaikutus- ja kommunikaatio-ongelmia. Mikkolan (2021, 119) mukaan vanhempien välinen toimimaton vuorovaikutus on arvioitu olevan riskitekijä lapsen hyvinvoinnin, kasvun sekä kehityksen kannalta. Vanhempien välisiin vuorovaikutus- ja kommunikaatio-ongelmien parissa työskentelyssä voidaan luoda selkeä struktuuri, miten yhteyttä toiseen vanhempaan pidetään, miten usein ja millä tavoilla kommunikoidaan. Mentalisoivilla kysymyksillä voidaan ohjata vanhempaa pohtimaan, miten toinen vanhempi on saattanut yhteydenoton, esimerkiksi viestin tulkita ja millaisia tunteita tämä viesti on herättänyt itsessä tai toisessa vanhemmassa. (Mikkola 2021, 119.)

Yksi menetelmä, millä voidaan tukea vanhempien välistä vuorovaikutusta eron jälkeen, on avoimet kysymykset. Mikkola (2021, 119–120) esittää, että vanhemmat voivat ajautua vuorovaikutuksen kielteiseen kehään, jossa vanhempien viestit toisilleen voivat aiheuttaa hyökkäys- tai vetäytymisreaktion ja näin rakentavaa

keskustelua ei synny. Avoimilla kysymyksillä voidaan ohjata vanhempia havaitsemaan vuorovaikutuksen kielteistä kehää ylläpitäviä tekijöitä, jotta niistä pystytään myös luopumaan. Avoimilla kysymyksillä ja vuorovaikutusta tutkimalla voidaan saada vanhempien huomiota kiinnittymään yhteyksiin ja haitallisiin käyttäytymiskaavoihin sekä saavuttamaan uusia näkökulmia totuttuihin vuorovaikutus-toimintamalleihin. (Mikkola 2021, 120.)

Vanhemmat voivat ajautua tilanteeseen, jossa toisen vanhemman erilaisuus saattaa konfliktoituneessa tilanteessa näyttää väärältä tai jopa vahingolliselta lapsen kannalta. Vanhempien esittämät vaatimukset ja odotukset toisiaan kohtaan voivat olla epärealistisia tai kontrolloivia. Molemmat vanhemmat ovat avioeron jälkeen uudessa tilanteessa ja rakentamassa uudenlaista eron jälkeistä vanhemmuutta (Mikkola 2021, 123.) Tähän voi menetelmänä perhetyössä käyttää vanhemmuuden roolikarttaa. Vanhemmuuden roolikartta on Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä kehitetty monipuolinen työväline vanhemmuuden arviointiin. Taustalla roolikarttamenetelmässä on J.L. Morenon rooliteoria vuorovaikutussuhteista ja erilaisten ihmisten roolien suhteista toisiinsa. Roolikartan avulla vanhempi voi jäsentää omia vanhemmuuden roolejaan työntekijän kanssa. Roolikartassa jäsennellään vanhemmuuden rooleja viiden eri roolin avulla, joita ovat huoltaja, rakkauden antaja, elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja sekä rajojen asettaja. (Järvinen ym. 2012, 172.)

Vanhemmuuden roolikartalla voidaan havainnollistaa molemmille osapuolille sitä, mistä elementeistä turvallinen eron jälkeinen rinnakkaisvanhemmuus muodostuu. Roolikartan avulla vanhempien kanssa voidaan pohtia sitä, kuinka erilainen vanhemmuus voi olla lapselle rikkaus ja mahdollistaa monipuolisuutta arjessa. Roolikartan herättämällä keskustelulla voidaan myös nostaa esiin asioita, mitä vanhemmat arvostavat toisen vanhemmuudessa ja miettiä, mitkä asiat sujuvat toisen luona ja mitkä asiat ovat hyvin. (Mikkola 2021, 123–124.)

Mikkelissä Viola ry:n Kuka huomaa mut -hankkeessa on kehitetty lastenvalvoja työparityöskentelymalli lasten tapaamisiin ja lasten kanssa keskusteluun. Vanhempien erotilanteessa työparityöskentelyn avulla vahvistetaan lapsen huomioi-

mista ja kuulluksi tulemista etenkin silloin kun vanhemmat sopivat lapseen liittyvistä asioista eron jälkeen. Työskentelyssä kannustetaan vanhempia keskustelemaan lapsensa kanssa kohdatusta elämänmuutoksesta sekä tarvittaessa mahdollistetaan lapsen henkilökohtainen keskustelu ammattilaisen kanssa. Työparityöskentelyn tavoitteena on auttaa vanhempia oman vanhemmuuden tarkastelussa ja yhteisen vanhemmuuden jatkumista eron jälkeen. (Rautio, Vaitomaa & Korpipää 2021, 18.)

Työparityöskentely perhetyössä tarkoittaa sitä, että perhetyöntekijä työskentelee suunnitellusti jonkun toisen ammattilaisen kanssa yhtä aikaa perheessä. Työparina voi toimia toinen perhetyöntekijä, terveydenhoitaja tai sosiaalityöntekijä. Työparityöskentelyssä työtä suunnitellaan yhdessä, sovitaan työnjaosta ja työskentelyn etenemistä seurataan ja arvioidaan yhdessä. Parityöskentelyssä molemmat voivat olla paikalla joka kerta tai vain joissakin ennalta suunnitelluissa tilanteissa. Parityöskentelyä voidaan suunnitella koko perhetyön ajaksi tai vain tietyksi ajaksi, esimerkiksi jonkin sovitun asian eteenpäin saattamiseksi. (Järvinen ym. 2012, 210.)

Parityöskentely mahdollistaa asioiden monipuolisen käsittelyn, kun kaikkien läsnäolijoiden, molempien puolisoitten tai lapsen esittämät näkökulmat tulevat kuulluksi. Työntekijät voivat sopia työnjaosta etukäteen esimerkiksi niin, että toinen vastaa keskustelun etenemisestä ja toinen toimii tarkkailijana, tekee muistiinpanoja ja tarkentavia kysymyksiä ja lopuksi voi esittää yhteenvedon keskustelusta. Näin varmistetaan se, että osallistujat voivat varmistua siitä, että heidän puheensa on ymmärretty oikein. (Järvinen ym. 2012, 211.)

Työparityöskentelyssä etuna on se, että siinä voidaan työskennellä sekä lasten, että vanhempien kanssa, jossa toinen työntekijä voi keskittyä lapsiin ja toinen vanhempiin. Eteen voi tulla tilanteita, jossa voi olla tarpeen, etteivät lapset kuule aikuisten puheita ja silloin toinen työpari voi työskennellä lasten kanssa muualla. Parityöskentelyä toteutetaan usein silloin, kun perheen asiat ovat monimutkaisia tai kriisiytyneitä. (Järvinen ym. 2012, 211.) Ero on perheenjäsenille usein kriisi (Kiiski 2011, 96) ja osa eroista ajautuu sellaiseen konfliktitilanteeseen, jossa sopiminen lapsen asioista vaikeutuu ja perhe tarvitsee ulkopuolista tukea. (Nurmela

& Kaittila 2019, 422.) Näiden tietojen valossa työparityöskentely on yksi perhe-työn menetelmä, mitä on hyvä käyttää eroperheiden kanssa työskenneltäessä.

6 POHDINTA

6.1 Tulosten tarkastelu

Opinnäytetyössä tarkasteltiin lasten ja vanhempien kohtaamia haasteita vanhempien eron kohdatessa. Tulosten mukaan vanhempien ero on merkittävä kriisi lapselle. Lapselle ero voi aiheuttaa stressiä, joka voi pitkittyessään häiritä lapsen kasvua ja kehitystä. Pitkittyessään stressireaktio voi aiheuttaa jopa kognitiivisten toimintojen heikkenemistä. Pitkään stressaavassa elämäntilanteessa eläneelle lapselle tunteiden- ja vireystilan säätely voi olla haastavaa. Tulosten mukaan muita lapsen kohtaamia haasteita on toisesta vanhemmasta vieraannuttaminen, vanhempien ristiriitojen keskellä eläminen sekä lapsen ajautuminen lojaliteettiritiriitaan. Tuloksia analysoitaessa kävi ilmi, että useassa tutkimuksessa tuotiin esille lapsen heikkoa asemaa pitkittyneissä eroriidoissa, jossa lapsen omat mielipiteet, toiveet ja ajatukset jäävät usein kuulematta.

Tulosten perusteella myös vanhemmille ero aiheuttaa stressiä ja pitkittyessään stressi voi olla merkittävä tekijä mielenterveyden häiriöille. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että vanhempien kohdalla erokriisin käsittely on äärimmäisen tärkeää toipumisen kannalta. Työstämättömät ja käsittelemättömät erot voivat vaikuttaa negatiivisesti vanhempien hyvinvointiin ja voivat ilmetä erilaisina fyysisinä ja psyykkisinä oireina. Tutkimustulosten valossa vanhempien yhtenä suurena haasteena näyttäytyi se, että vanhempien tulee muodostaa uutta eron jälkeistä vanhemmuuttaan, joka voi olla erilaista kuin avioliiton aikainen vanhemmuus. Konfliktitilanteissa erotilanteissa vanhempien haasteena nousi esille lapsen edun tulkinta, joka voi olla vanhempien välillä ristiriitainen.

Tutkimustuloksien perusteella voidaan todeta, että vanhempien ero on monimutkainen ja vaativa tilanne, joka vaikuttaa sekä vanhempien, että lasten elämään. Yhteistyö, stressinhallinta, konfliktien ratkaiseminen sekä lapsen edun huomiointi ovat avainasemassa eroon liittyvien haasteiden ratkaisemisessa ja lasten hyvinvoinnin turvaamisessa. Tämä edellyttää useissa pitkittyneissä ja konfliktitilanteissa erotilanteissa ammattilaisten apua ja tukea.

Tutkimustulosten perusteella lasten kanssa työskenneltäessä vanhempien eron yhteydessä on ensisijaisen tärkeää keskittyä lasten asemaan ja tarpeisiin sekä huomioida lasten oikeudet. Tutkimustulosten valossa voidaan todeta, että lasten kanssa tehtävä työ eron yhteydessä vaatii perhetyöntekijältä monipuolisia taitoja ja työkaluja. Lasten aseman huomioiminen, tunteiden käsittelyn tukeminen, turvallisuuden varmistaminen sekä yhteistyö vanhempien kanssa ovat keskeisiä tekijöitä auttamaan lapsia selviytymään erosta ja ylläpitämään terveitä suhteita vanhempiinsa. Toiminnallisten menetelmien avulla lapset voivat saada välineitä itsensä ilmaisuun ja vaikeiden tunteiden käsittelyyn. Erilaiset työkalut, kuten liikennevalot ja tunnelämpömittari voivat auttaa lapsia ymmärtämään ja hallitsemaan omia tunnetilojaan.

Vanhempien kanssa työskenneltäessä keskeistä on luottamuksen rakentaminen. Tämä edellyttää ammattilaiselta neutraaliutta ja tasapuolista suhtautumista kumpaankin vanhempaan. Lisäksi on tärkeää tarjota vanhemmille tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tutkimustulosten valossa vanhempien auttaminen erotilanteessa vaatii monitahoista sekä herkkää lähestymistapaa, joka ottaa huomioon kaikki perheenjäsenet ja heidän tarpeensa. Työskentelyssä pyritään vahvistamaan vanhempien välistä yhteistyötä sekä ymmärrystä ja konfliktien lieventämistä. Tutkimustulosten mukaan vanhempien kanssa työskenneltäessä soveltuvia perhetyön menetelmiä ovat traumainformoitu työote, vanhemmuuden roolikartta sekä työparityöskentely.

Yhteenvetona voidaan todeta, että lasten kanssa työskenneltäessä vanhempien eron yhteydessä on keskityttävä ensisijaisesti lasten tarpeisiin ja oikeuksiin. Työ edellyttää työntekijältä monipuolisia taitoja ja työkaluja, joilla tuetaan lasten asemaa, tunteiden käsittelyä ja turvallisuutta. Yhteistyö vanhempien kanssa on olennaista terveiden suhteiden ylläpitämiseksi. Vanhempien kanssa työskenneltäessä keskeistä on luottamuksen rakentaminen, neutraali suhtautuminen ja varhainen tuki. Haasteiden ratkaisu edellyttää sensitiivistä lähestymistapaa, joka huomioi koko perheen.

6.2 Opinnäytetyön eettiset lähtökohdat ja luotettavuus

Tieteellisessä tutkimuksessa hyviä peruseriaatteita ovat eurooppalaisen tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaan, rehellisyys, arvostus, vastuunkanto ja luotettavuus. Hyvä tieteellinen käytäntö koostuu sellaisista menettelytavoista, joilla huolehditaan, että hyvät tieteelliset käytännöt toteutuvat koko toiminnan elinkaaren ajan. Hyvien tieteellisten menettelytapojen noudattamatta jättäminen voi vakavimmillaan johtaa hyvän tieteelliseen käytännön loukkausepäilyyn. Hyvät tieteelliset menettelytavat voidaan liittää tutkimuseettikan eurooppalaista ohjeistusta mukaillen kahdeksaan tieteellisen toiminnan alueeseen, joita ovat tieteellisen työn tekeminen, toimintaympäristö, ohjaus, koulutus, mentorointi, eettisyys ja ennakointi, yhteistyö, tutkimusaineiston käsittely ja hallinta, viestintä, julkaiseminen sekä asiantuntija- ja arviointitehtävät. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 11.)

Luotettavuuteen kuuluu se, että varmistetaan tieteellisen toiminnan laatu menetelmissä, suunnittelussa, voimavarojen käytössä ja analyyseissä. Rehellisyys on sitä, että suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan tieteellistä toimintaa sekä viestitään ja raportoidaan siitä oikeudenmukaisesti, avoimesti, yksityiskohtia salaamatta ja puolueettomasti. Arvostus on sitä, että osoitetaan arvostusta yhteiskuntaa, ekosysteemejä, kollegoita, tieteellisen toiminnan osapuolia, kulttuuriperintöä ja ympäristöä kohtaan. Vastuunkannolla tarkoitetaan, että kannetaan vastuu tieteellisen toiminnan elinkaaresta, joka alkaa ideasta ja ulottuu koulutukseen, ohjaukseen, hallinointiin, toteutukseen, vaikutuksiin ja julkaisemiseen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 12.) Opinnäytetyötä laadittaessa on otettu huomioon edellä mainitut asiat. Raportointi on toteutettu puolueettomasti kaikkien näkökulmasta ja lisäksi on noudatettu oikeudenmukaisuutta.

Eettisyyden ja ennakkoinnin näkökulmasta on huolehdittava tarvittavista luvista ja suostumuksista. Lisäksi on varmistettava, että tieteellinen toiminta ei vaaranna tutkijoiden tai tutkittavien terveyttä tai turvallisuutta. Lisäksi tulee osoittaa arvostusta tutkittavia henkilöitä ja kollegaa kohtaan. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 13.) Opinnäytetyössä on tutkittu jo kirjoitettuja julkaisuja ja teoksia ja osoitettu arvostusta valittujen tutkimusten tekijöitä kohtaan. Opinnäytetyö on työstyetty

kahden henkilön toimesta ja olemme osoittaneet arvostusta ja tasa-arvoisuutta toisiamme kohtaan opinnäytetyötä tehdessä. Tärkeää on ollut myös osoittaa arvostusta ohjaavia opettajia kohtaan.

Hyviin tieteellisiin menettelytapoihin kuuluu se, että kunnioitetaan muiden työtä ja annetaan muiden saavutuksille niille kuuluva arvo ja viitataan muiden julkaisuihin asianmukaisella tavalla. Sovitaan suositusten mukaisesti tieteellisestä sekä muiden julkaisujen kirjoittajuudesta, tekijyydestä, ja kirjoittajien nimien järjestyksestä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 14.) Opinnäytetyö on toteutettu kuvailavana kirjallisuuskatsauksena ja tutkimusaineisto on koostunut jo kirjoitetuista teoksista. Raportoinnissa on viitattu valittuihin tutkimuksiin ja muihin lähdemateriaaleihin asianmukaisilla viitteillä. Kaikki käytetyt lähteet on ilmoitettu asianmukaisella tavalla lähdeluettelossa.

6.3 Opinnäytetyöprosessin pohdinta

Opinnäytetyöprosessi oli kokonaisuudessaan pitkä sekä haasteellinen, mutta loppujen lopuksi äärimmäisen antoisa. Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä oli meille aivan uusi ja siihen perehtyminen vei alussa paljon aikaa. Perehdyimme menetelmään kirjallisuuden avulla ja tutkimme esimerkiksi aiemmin tehtyjä opinnäytetöitä, missä tätä menetelmää oli hyödynnetty. Toiseksi haasteeksi opinnäytetyössämme osoittautui lähdemateriaalin vähäisyys. Ajattelimme ennen aineiston hakua, että aiheesta löytyisi enemmän tietoa ja tutkimustuloksia. Tässä vaiheessa saimme apua ohjaavilta opettajilta ja heidän avullaan saimme muokattua aineiston hakusanoja niin, että löysimme opinnäytetyöhön sopivaa aineistoa.

Tarkasteltavan aineiston löydyttyä koemme, että opinnäytetyö lähti etenemään vauhdilla. Tässä vaiheessa myös kirjallisuuskatsauksen käyttö menetelmänä alkoi avautumaan paremmin. Opinnäytetyön edetessä ja ennen kaikkea sen loppuvaiheessa tarvitsimme tukea ohjaavilta opettajilta. Loppuvaiheessa tuntui, että omalle tekstille sokaistuu ja virheitä oli vaikea huomata. Olemme saaneet hyvää ohjausta ja sen avulla saimme myös opinnäytetyön valmiiksi asettamiemme tavoitteiden mukaisesti ajallaan.

6.4 Jatkotutkimusaiheet

Erojen yleisyyden vuoksi olisi tärkeää tarjota perhetyöntekijöille ja muille sosiaalialan ammattilaisille koulutusta eron vaikutusten ymmärtämiseksi ja perhetyön menetelmien käytännön soveltamiseksi. Ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea työmenetelminä tulisi korostaa vielä enemmän, jotta perheet saisivat apua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tulevaisuudessa olisi hyvä tutkia sitä, miten ero vaikuttaa lasten ja vanhempien tulevaisuuteen. Lisäksi tärkeää on selvittää perhetyön menetelmien vaikuttavuutta eroperheiden kanssa työskennellessä. Jatkotutkimustapa voisi olla kehittävä ja toiminnallinen, jossa testattaisiin eri menetelmiä ja niiden vaikuttavuutta eroperheiden kanssa työskentelyssä.

LÄHTEET

Araneva, M. 2022. Lapsen suojelu. Toteuttaminen ja päätöksenteko. 2. uudistettu painos. Keuruu: Alma Talent.

Bildjuschkin, K. 2018. Eropalveluilla kohti sovinnollisuutta. Työpaperi 40/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 26.8.2023
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137330/URN_ISBN_978-952-343-257-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Ellipsi 2019. Tunnelämpömittari. Viitattu 2.9.2023
<https://ellipsi.me/tunnelampomittari/>.

Ensi- ja turvakotien liitto 2023. Vieraannuttaminen. Viitattu 2.9.2023
<https://apuaeroon.fi/tietoaerosta/vieraannuttaminen/#1668167769328-5db811aa-602a>.

Ensi- ja turvakotien liitto 2021. Millainen on lapselle turvallinen ero. Viitattu 6.5.2023
<https://ensijaturvakotienliitto.fi/blogi/millainen-on-lapselle-turvallinen-ero/>.

Ensi- ja turvakotien liitto 2019. Puhu turvallisuudesta lapsen ja nuoren kanssa- Turva10 kysymykset apunasi. Viitattu 27.8.2023
<https://ensijaturvakotienliitto.fi/turva10/>.

Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämissuhteet. Selvitys lastensuojelun kehittämissuhteille. Viitattu 2.9.2023
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193889>.

Henriksson, M., Haravuori, H. & Lönnqvist, J. Psykkiset kriisit, sopeutumishäiriöt ja stressireaktiot. 2021. Teoksessa J. Lönnqvist, M. Henriksson, M. Marttunen & T. Partonen (toim.) Psykiatria. 15., uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 418–436.

Hovi-Pulsa, R. 2011. Arkilähtöinen perhetyö. Strukturoitua avoimuutta. Licensiaatintutkimus. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 17.9.2023.
https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/10376/urn_nbn_fi_uef-20120001.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Isotalus, H. 2021. Lasten kanssa työskentely konfliktitilanteissa – lähtökohdista lapsen oikeudet ja hyvinvointi. Vaativan erotyön käsikirja. Ensi ja turvakotien liiton käsikirja 6, 138–150. Viitattu 25.8.2023
[file:///C:/Users/35844/Downloads/digi_etl_vaativa_eroty_2021_sivuttain%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/35844/Downloads/digi_etl_vaativa_eroty_2021_sivuttain%20(3).pdf).

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Porvoo: Edita.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2017. Sosiaalityön käsikirja. Tallinna: Tietosanoma.

Karjalainen, P., Kivipelto, M., Liukko, E. & Muurinen, H. 2021. Osallisuutta ja toimintakykyä vahvistava aikuissosiaalityö – opas ammattilaisille. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 9.10.2023
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142555/URN_ISBN_978-952-343-648-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Karttunen, R. 2010. Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampereen yliopisto. Psykologian laitos. Väitöskirja. Viitattu 26.8.2023
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66650/978-951-44-8201-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Kiiski, J. 2011. Suomalainen avioero 2000-luvun alussa. Miksi avioliitto puretaan ja miten siitä selviydytään? Itä-Suomen yliopisto. Filosofinen tiedekunta. Väitöskirja. Viitattu 26.8.2023
https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/10208/urn_isbn_978-952-61-0422-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Koskela, J. 2012. Avioero suomalaisen miehen kokemana: Ero ja erosta toipuminen prosessina. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Väitöskirja. Viitattu 16.8.2023 <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/11428>.

Lahden ensi- ja turvakoti ry. 2009–2011 Turvallisten perheiden Päijät-Häme-projekti 2009–2011. Viitattu 27.8.2023
https://ensijaturvakotienliitto.fi/lahdenensijaturvakoti/apua_sinulle/turvallisuusseula-a5-kaksipuol/.

Laki avioliittolain muuttamisesta 16.12.1987/411. Viitattu 16.8.2023
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1987/19870411>.

Laki avioliittolain muuttamisesta 20.2.2015/156. Viitattu 27.9.2023
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150156>.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta 8.2.2019/190. Viitattu 27.9.2023
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190>.

Linner Matikka, J. 2020. Seuraa punaista lankaa. Tunnista toimintamallisi ihmistyössä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mielen ihmeet 2022. Liikennevalomenetelmä vihanhallintaan lapsille. Viitattu 2.9.2023 <https://mielenihmeet.fi/liikennevalomenetelma-vihanhallintaan-lapsille/>.

Mikkola, U. 2021. Muutostyöskentelyllä kohti turvallista rinnakkaisvanhemmuutta. Vaativan erotyön käsikirja. Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 6, 114–127. Viitattu 1.9.2023
[file:///C:/Users/35844/Downloads/digi_etl_vaativa_erotyo_2021_sivuttain%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/35844/Downloads/digi_etl_vaativa_erotyo_2021_sivuttain%20(3).pdf).

Nikupeteri, A. & Laitinen, M. 2021. Vaativat ero- ja huoltoriidat yksityisenä ja yhteiskunnallisena ilmiönä. Vaativan erotyön käsikirja. Ensi ja turvakotien liiton käsikirja 6, 18–26. Viitattu 20.8.2023
file:///C:/Users/35844/Downloads/digi_etl_vaativa_eroty_2021_sivuttain%20(3).pdf.

Nurmela, N. & Kaittila, A. 2019. Lapsiperheiden eropalveluiden kehittäminen sosiaali- ja terveystaloustieteiden tutkimuksessa. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 27 (4), 422–429. Viitattu 16.8.2023
<https://doi.org/10.30668/janus.87987>.

Rautio, S., Vaitomaa, J. & Korpipää, H. 2021 Vaativat ero- ja huoltoriidat eri hallinnonalojen tilastoissa ja työkäytänteissä. Turvassa-hanke 2019–2021. Ensi ja turvakotien liitto. Viitattu 27.8.2023
file:///C:/Users/35844/Downloads/ETKL_Turvassa_selvitys_20122021.pdf.

Räty, T. 2023. Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen. 5. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Opetusjulkaisuja 62. Julkisjohtaminen 4. Vaasan yliopisto. Vaasa. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-349-3>.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Viitattu 26.8.2023
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>.

Suomen virallinen tilasto. 2023. Siviilisäädyn muutokset. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 15.8.2023 <https://www.tilastokeskus.fi/til/ssaaty/kas.html>.

Talentia-lehti 2021. Menetelmällisyys sosiaalialan työssä. Viitattu 8.9.2023
<https://www.talentia.fi/talentia-lehti/menetelmallisyys-sosiaalialan-tyossa/>.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2023. Perhetyö ja tehostettu perhetyö. Viitattu 25.8.2023 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo-ja-tehostettu-perhetyo>.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2019. Porrastuneisuus lapsiperheiden sosiaalipalveluissa. Viitattu 25.8.2023
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139080/URN_ISBN_978-952-302-797-8.pdf.

Tilastokeskus 2023. Solmittujen avioliittojen määrä pienin yli 100 vuoteen. Viitattu 6.5.2023 <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8ebhtnaju70avu5stv17td>.

Tuomioistuinlaitos 2020. Perhe-asiat. Avioero. Viitattu 18.8.2023
<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/perheasiat/avioero.html>.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 17.5.2023
https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf.

Vilkkä, H. 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House Oy.